

ISSN 2738-0343

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

**УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ
ОРГАНА**

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ И
БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН

БРОЈ 11

2025

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:
<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 160.000 прописа и преко пола милиона скенираних страна службених гласила, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:
<https://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:
<http://biblis.uzzpro.gov.rs>

Дигитална библиотека налази се на адреси:
<https://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

Управа за заједничке послове републичких органа

Немањина бр. 22–26

Београд

Телефон: 3616-296; 363-1620; лок. 1620

biblioteka@uzzpro.gov.rs

САДРЖАЈ

1. Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда
2. Списак претплата на службена гласила и часописе за потребе библиотеке Управе у 2025. години
3. Преглед садржаја нових бројева часописа
4. Преглед старих публикација
5. Преглед нових књига
6. Листа најчитанијих књига

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА
БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Краљевини Холандији, Марине Јовићевић, Службени гласник Републике Србије бр. 98/2025

Закон о изменама и допунама Закона о јединственом бирачком списку, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2025

Одлуке о избору судије, Службени гласник Републике Србије бр. 98/2025

Одлука о отварању Генералног конзулата Републике Србије у Сједињеним Америчким Државама, са седиштем у Мајамију, савезна држава Флорида, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Одлука о изменама Одлуке о броју судија у судовима, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Одлука о отварању Амбасаде Републике Србије у Републици Летонији, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Одлука о изменама и допунама Пословника Владе, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Решење о постављењу вршиоца дужности заменика директора Управе за заједничке послове републичких органа, Игора Николића, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Оливере Дурлевић, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Решење о постављењу вршиоца дужности директора Управе за заједничке послове републичких органа, Дејана Матића, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Свете Луције о укидању виза за носиоце обичних пасоша, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 11/2025

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Бенин о укидању виза за носиоце дипломатских, службених и сервисних пасоша, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 11/2025

Закон о потврђивању Споразума о сарадњи у области безбедности и јавног реда између Владе Републике Србије и Владе Републике Екваторијалне Гвинеје, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 11/2025

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Закон о посебним поступцима ради реализације пројекта ревитализације и развоја локације у Београду између улица Кнеза Милоша, Масарикове, Бирчанинове и Ресавске, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2025

Закон о изменама и допунама Закона о облигационим и основама својинско-правних односа, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2025

Закон о стављању на тржиште дрвета и дрвних производа, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2025

Уредба о допуни Уредбе о утврђивању Програма подстицања развоја предузетништва кроз финансијску подршку за женско предузетништво у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Уредба о спровођењу програма европске територијалне сарадње са државама чланицама Европске уније у Републици Србији у оквиру инструмента за претприступну помоћ (ИПА III) за период 2021–2027. године, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Уредба о изменама и допунама Уредбе о методологији прикупљања и обраде података и обрачуна просечног дневног нето увоза, просечне дневне потрошње и количина обавезних дневних резерви нафте и деривата нафте, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Уредба о изменама и допуни Уредбе о утврђивању Листе друштава капитала и мањинских друштава капитала, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе „Златар”, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Уредба о утврђивању Програма за подстицај развоја прерађивачких капацитета у области производње вина у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Уредба о ближој садржини и начину вођења Регистра Канцеларија Комесара секције, документацији потребној за регистрацију оснивања, промена и брисања, као и садржини и обрасцу регистрационе пријаве оснивања Канцеларија Комесара секција које се оснивају ради учешћа на међународној признатој изложби Ехро 2027 Београд Србија, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Уредба о критеријумима за дефинисање зарада, односно накнада за органе друштава капитала, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Уредба о допуни Уредбе о царинским повластицама, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Уредба о утврђивању Програма подршке развоју пословне инфраструктуре у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Уредба о утврђивању Програма подстицања развоја предузетништва кроз финансијску подршку за почетнике у пословању и младе у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Уредба о изменама и допунама Уредбе о утврђивању програма за подстицај развоја прерађивачких капацитета у области производње вина у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Уредба о утврђивању елемената годишњег програма пословања за 2026. годину, односно трогодишњег програма пословања за период 2026–2028. године јавних предузећа и других облика организовања који обављају делатност од општег интереса чији је оснивач аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Уредба о Листи пројеката за које је обавезна процена утицаја на животну средину, Листи пројеката за које постоји обавеза подношења захтева за одлучивање о потреби процене утицаја на животну средину и критеријумима за одлучивање о потреби процене утицаја на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Уредба о измени Уредбе о ванредној интервентној мери подршке правним лицима и предузетницима који складиште малину рода 2025. године ради правовременог отклањања тржишних поремећаја, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Уредба о изменама Уредбе о условима, начину доделе и коришћења средстава подстицаја за развој и унапређење руралног туризма и угоститељства на

територији Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Уредба о измени Уредбе о утврђивању Програма финансирања активности и мера унапређења енергетске ефикасности у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Уредба о изменама и допунама Уредбе о посебним условима за обављање трговине за одређену врсту робе, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Уредба о измени и допуни Уредбе о ценама услуга које врши Агенција за испитивање, жигосање и обележавање оружја, направа и муниције, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Одлука о изменама Одлуке о образовању Радне групе за спровођење поступка избора стратешког партнера на пројектима изградње Јужне обилазнице Ваљева и Обилазнице око Свилајнца, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Одлука о изради Просторног плана подручја посебне намене рудног лежишта „Чока Ракита” у рејону Црног Врха, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Одлука о образовању Координационог тела за сузбијање сиве економије, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Одлука о изменама Одлуке о врстама девиза и ефективног страног новца које се купују и продају на девизном тржишту, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Одлука о изменама Одлуке о адекватности капитала банке, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Одлука о изменама Одлуке о извештавању банака, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Одлука о измени и допуни Одлуке о приговору правног лица и поступању банке по том приговору, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Одлука о извештавању у вези с применом прописа којима се уређују финансијске услуге, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Одлука о утврђивању цена резервисаних поштанских услуга у унутрашњем поштанском саобраћају, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Одлука о утврђивању цена резервисаних поштанских услуга у међународном поштанском саобраћају, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Одлука о престанку важења Одлуке о утврђивању лимита по маси и цени за резервисане поштанске услуге, Службени гласник Републике Србије бр. 104/2025

Одлука о образовању Управљачког одбора Пројекта „Чиста енергија и енергетска ефикасност за грађане”, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Одлука о измени Одлуке о образовању Комисије за израду предлога о утврђивању права на исплату девизне штедње, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Одлука о образовању Радне групе за анализу понуде за уградњу европског система контроле возова (ETCS) нивоа 1 на девет нових електромоторних возова за брзине 120 km/h, за услуге одржавања пет нових електромоторних возова за брзине 200 km/h и припрему предлога у вези са уговорном документацијом са компанијом CRRC Changchun Railway Vehicles CO, LTD, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Исправка Одлуке о изменама Одлуке о адекватности капитала банке, Службени гласник Републике Србије бр. 104/2025

Правилник о садржини и методологији израде интерног Плана заштите од великих удеса, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2025

Правилник о изменама Правилника о роковима, обиму и начину спровођења енергетског прегледа у систему енергетског менаџмента, као и садржају и начину достављања извода из извештаја о спроведеном енергетском прегледу, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Правилник о изменама и допуни Правилника о вођењу регистра обавезних резерви нафте и деривата нафте и састављању месечних статистичких извештаја о количини, квалитету, структури и размештају обавезних и других резерви нафте и деривата нафте, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Правилник о измени Правилника о утврђивању Плана издавања пригодних поштанских марака и мотива редовних издања поштанских марака, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Правилник о допуни Правилника о садржини Регистра туризма и документацији потребној за регистрацију, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Правилник о изменама и допунама Правилника о суфинансирању пројеката за остваривање јавног интереса у области јавног информисања, Службени гласник Републике Србије бр. 98/2025

Правилник о означавању енергетске ефикасности расхладних уређаја са функцијом директне продаје, Службени гласник Републике Србије бр. 100/2025

Правилник о измени Правилника о техничким и другим захтевима за течна горива нафтног порекла, Службени гласник Републике Србије бр. 101/2025

Правилник о изменама Правилника о ИПАРД подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава у оквиру ИПАРД III програма, Службени гласник Републике Србије бр. 102/2025

Правилник о измени Правилника о условима, садржини и начину издавања сертификата о енергетским својствима зграда, Службени гласник Републике Србије бр. 102/2025

Правилник о изменама и допунама Правилника о начину утврђивања испуњености услова за добијање сагласности за приређивање наградне игре у роби и услугама и начину извештавања о резултатима наградне игре, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Правилник о измени Правилника о максималним концентрацијама одређених контаминената у храни, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Правилник о изменама и допунама Правилника о подстицајима за подршку унапређењу система креирања и преноса знања кроз подршку за развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Правилник о висини прихода помораца, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Правилник о врсти података и начину прикупљања података о путницима које домаћи путнички брод мора да води о путницима на путничком броду, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Правилник о измени Правилника о захтевима за безбедност пловила за рекреацију и пловила на водомлазни погон, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Правилник о изменама и допунама Правилника о техничким правилима за чамце, пловећа тела и плутајуће објекте, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Правилник о изменама и допунама Правилника о заштити малих инвеститора, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Правилник о престанку важења одређених правилника, Службени гласник Републике Србије бр. 104/2025

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима и поступку за издавање сертификата аеродрома, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Правилник о изменама Правилника о условима и поступку за издавање сагласности за коришћење аеродрома, односно хелидрома, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Правилник о условима за издавање одобрења за транспорт опасне робе страном оператеру ваздухоплова, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Упутство о измени и допуни Упутства о достављању Народној банци Србије података о каматним стопама на кредите и депозите банака, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Закључак Владе Републике Србије о усвајању Смернице за израду годишњих планова пословања за 2026. годину друштава капитала која су у власништву Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Ревидирана фискална стратегија за 2026. годину са пројекцијама за 2027. и 2028. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 100/2025

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска уредба о условима и начину доделе средстава Покрајинског секретаријата за регионални развој, међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу за учешће у суфинансирању пројеката који се финансирају из фондова Европске уније, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 58/2025

Правилник о додели средстава за суфинансирање реконструкције, санације, изградње и израде пројектно-техничке документације објеката јавне канализације у јавној својини за 2025. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 57/2025

Правилник о додели средстава за унапређење и развој руралне инфраструктуре и услуга у АП Војводини у 2025. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 57/2025

Правилник о додели средстава за суфинансирање реконструкције, санације, изградње и израде пројектно-техничке документације водних објеката у јавној својини у АП Војводине у 2025. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 57/2025

Правилник о поступку спровођења јавног конкурса за доделу средстава за учешће у суфинансирању пројеката који се финансирају из фондова Европске уније у 2025. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 59/2025

Службени лист Града Београда

Одлука о изменама и допунама Одлуке о јавном линијском превозу путника на територији града Београда, Службени лист Града Београда бр. 85/2025

Одлука о изменама и допунама Одлуке о начину поступања са непокретностима које су у јавној својини града Београда, односно на којима град Београд има посебна својинска овлашћења, Службени лист Града Београда бр. 85/2025

Одлука о изменама и допунама Одлуке о грађевинском земљишту, Службени лист Града Београда бр. 85/2025

Правилник о измени Правилника о организацији и начину обављања послова централизованих јавних набавки од стране Службе за централизоване јавне набавке и контролу набавки и утврђивању списка предмета централизованих јавних набавки, Службени лист Града Београда бр. 90/2025

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Закон о изменама и допунама Закона о радном времену посаде возила у друмском превозу и тахографима, Службени гласник Републике Србије бр. 96/2025

Уредба о Канцеларији за подршку деци и младима у области менталног здравља, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Правилник о изменама и допунама Правилника о дозволама, центрима за обуку и здравственој способности летачког и кабинског особља, Службени гласник Републике Србије бр. 103/2025

Правилник о измени Правилника о обрасцу и садржини лекарског рецепта, начину издавања и прописивања лекова, Службени гласник Републике Србије бр. 105/2025

Решење о обрачунатом проценту учешћа износа пензија и новчаног износа као увећања уз пензију у бруто домаћем производу, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2025

Решење о усклађивању пензија, вредности општег бода, најнижег износа пензије, новчаних накнада за телесно оштећење, новчаних накнада за помоћ и негу другог лица, накнада погребних трошкова и накнада по основу инвалидности од децембра 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2025

Решење о усклађеној вредности општег бода од децембра 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2025

Решење о утврђивању висине накнаде погребних трошкова за кориснике пензија од децембра 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2025

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о изменама и допунама Правилника о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у Служби Скупштине Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 57/2025

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о оснивању Факултета српских студија Универзитета у Нишу, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Одлука о избору чланова Савета Регулаторног тела за електронске медије, Службени гласник Републике Србије бр. 99/2025

Одлука о оснивању Центра уметности у Призрену, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 97/2025

Решење о додели националног спортског признања, Службени гласник Републике Србије бр. 106/2025

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Индекси потрошачких цена за октобар 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 100/2025

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за септембар 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 105/2025

Податак о просечној заради по запосленом у Републици Србији за период од октобра 2024. до септембра 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 105/2025

Службени лист Града Београда

Показатељ промене потрошачких цена у октобру 2025. године, Службени лист Града Београда бр. 90/2025

2

СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2025. ГОДИНИ

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	КОРАЦИ: часопис за књижевност, уметност и културу
2.	ЛЕГЕ АРТИС: прописи у пракси

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН СУДСКЕ ПРАКСЕ ПРИВРЕДНИХ СУДОВА
2.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

НОВИНЕ

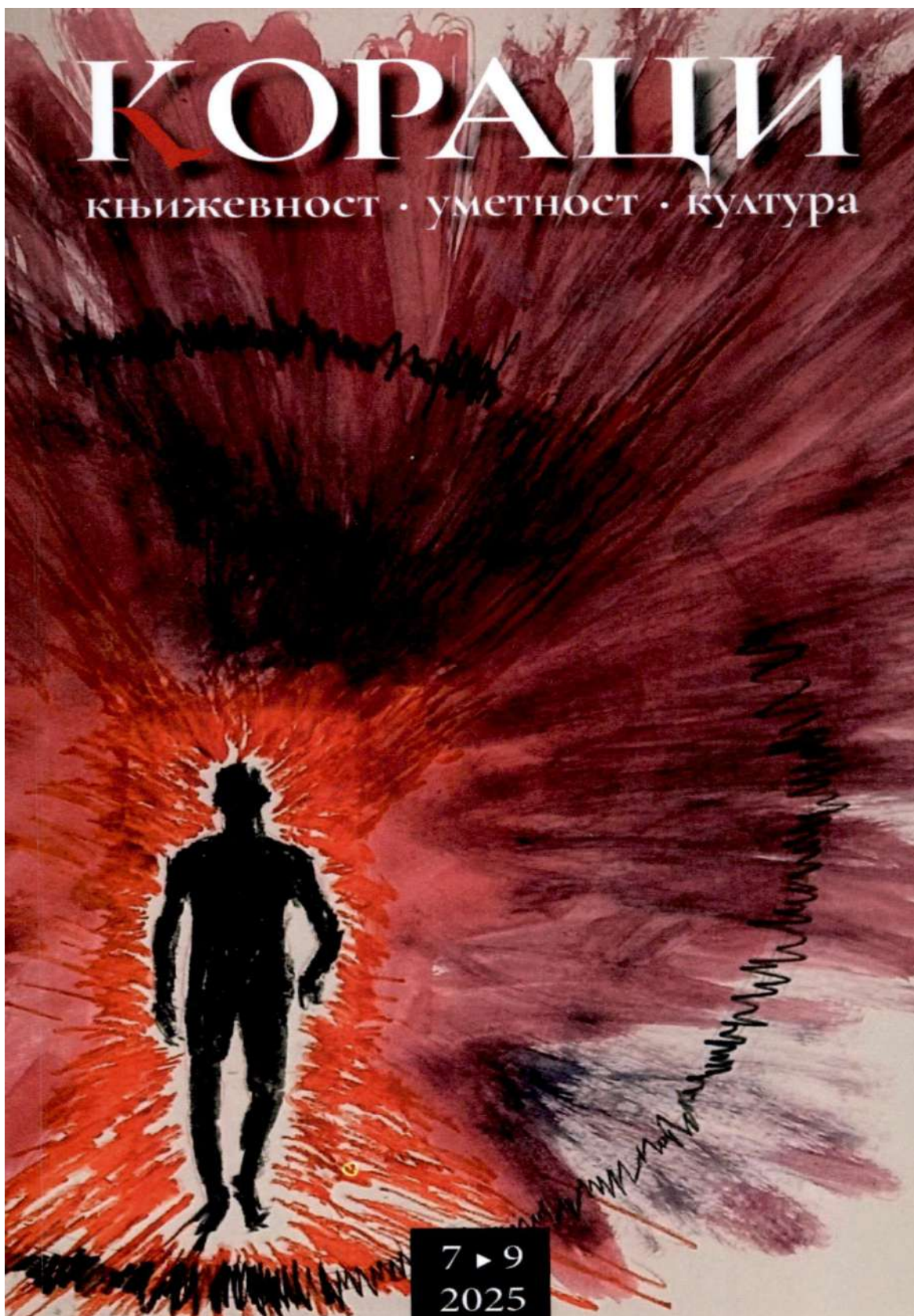
1.	ДНЕВНА ШТАМПА
----	---------------

3

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА НОВИХ БРОЈЕВА ЧАСОПИСА

КОРАЦИ

књижевност · уметност · култура

7 ► 9
2025

САДРЖАЈ

МЕЂУ ЈАВОМ И МЕД СНОМ

Милан Мицић: <i>О човеку водозналицу и човеку којеј је једном ударио коњ</i>	5
Борис Лазић: <i>Прослава</i>	15
Оливера Недељковић: <i>Лични бесџијаријум</i>	21
Саша Кнежевић: <i>Киселина</i>	26
Јелена Ђ. Марићевић Балаћ: <i>Кан Османов</i>	29
Изудин Ашћерић: <i>Инџерџункција</i>	33
Александар Ђурић: <i>Фемицид и кишнице</i>	36
Павле Зељић: <i>Carmina Alchemica</i>	39
Ѓанијела Богојевић: <i>Градови</i>	42
Крсто Перовић: <i>Писање џејелом</i>	46

МЕРИДИЈАНИ И ПАРАЛЕЛЕ

Криста Волф: <i>Шџа осџаје</i> (превео са немачког Никола Радосављевић)	49
Јуриј Бујда: <i>Синџбад Морейловац</i> (превео са руског Милијан Симић)	66
Полина Барскова: <i>Кафе у Берклију</i> (превела са руског Ангелина Животић)	71

ФЕНОМЕНИ

Јелена Гавриловић: <i>Повраџак џрвооџајсџву</i>	77
Миомир Петровић: <i>Неџресџана изџрадња Храма хуманосџи</i>	97

ОКУЛАР

Данко Камчевски: <i>Виџешџиво и личносџи</i>	99
Душан Милијић: <i>Намерења џесника бесмрџина</i>	106

ТЕРАЗИЈЕ

- Лазар М. Букумировић: *Неіришорчеве одіонеііке*
(Иван Негришорац, *Буніовник с разлоіом: умейносі ірійове-
дања у АУТОБИОГРАФИЈИ – О ДРУГИМА* Борислава Михајло-
вића Михиза, Фондација „Група Север”, Матица српска, Српска
читаоница, Нови Сад, Ириг, 2024) 119
- Ангелина Животић: *Меіаморфозе доіиње са дрветіа*
(Милена Кулић, *Ко је расілакао Хелену?*, ЈМУ Радио-телевизија
Србије – Радио Београд 2, Фестивал културе младих Србије –
Књажевац, Београд, Књажевац, 2024) 126
- Маја Рогач Станчевић: *Још једно закривљење сівварносіи* (Тања
Ступар Трифуновић, *Дуж ошійроі ножа лейи ііиіца*, Београд,
Лагуна, 2024) 133
- Жељка Аврић: *Поезија іденііііетіа и инііеіріііетіа*
(Јелена Стојсављевић, *Плодова вода*, Народна библиотека „Сте-
фан Првовенчани”, Краљево, 2024) 139
- Олга Михајловић Благојевић: *Дисање ііиішине*
(Жељка Гавриловић, *Осећам се добро*, Прометеј,
Нови Сад, 2025) 146

СН/1398

РАМПА

- Нагиб Махфуз: *Смріі и васкрсење* 153

ПАЛЕТА

- Александра Димитријевић: *У наручју іородичне
меіафизике* 179

- КОРАЧАДИ СУ 183

Актуелни аспекти примене принципа „једнака зарада за исти рад или рад исте вредности” код послодаваца

- ▶ Општа правна питања о стварним власницима и шта доноси нови Закон о централној евиденцији стварних власника из 2025. године
- ▶ Услови за одређивање привремене мере – трећи део
- ▶ Одузимање предмета прекршаја (Закон о прекршајима, други прописи, одлуке домаћих судова и Европског суда за људска права) – први део
- ▶ Доношење решења у управном поступку по правилима непосредног одлучивања
- ▶ Трошкови извршног поступка
- ▶ Вансудско поравнање и одлука Врховног суда по ревизији
- ▶ Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела с елементима насиља, с посебним освртом на кривично дело учествовање у тучи

У овом броју...

РАДНО ПРАВО

- 4** Актуелни аспекти примене принципа „једнака зарада за исти рад или рад исте вредности” код послодаваца

ПРИВРЕДНО ПРАВО

- 12** Општа правна питања о стварним власницима и шта доноси нови Закон о Централној евиденцији стварних власника из 2025. године

УПРАВНО ПРАВО

- 26** Доношење решења у управном поступку по правилима непосредног одлучивања
31 Информације о запосленима у органима јавне власти као информације од јавног значаја

ГРАЂАНСКО ПРАВО

- 39** Услови за одређивање привремене мере – трећи део
45 Трошкови извршног поступка
51 Вансудско поравнање и одлука Врховног суда по ревизији

КРИВИЧНО И ПРЕКРШАЈНО ПРАВО

- 57** Одузимање предмета прекршаја (Закон о прекршајима, други прописи, одлуке домаћих судова и Европског суда за људска права) – први део
64 Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела са елементима насиља, с посебним освртом на кривично дело учествовање у тучи

РУБРИКЕ

- 80** Поводом Међународног дана сећања на жртве саобраћајних незгода
95 Кад језик пресуди: Форензичко-лингвистичка анализа изборних говора
103 Преглед прописа донетих између два броја
104 Календар важења правних аката

4

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектиру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа, а део фонда дигитализован је и доступан на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За овај број издавајмо:

1. **Др Душан М. Суботић: Злочини и преступи због лажног новца: Београд, 1907.**
2. **Др Милан Мариновић: Значај шума: Београд, 1932.**

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

...у нови инвентар бр. 756 (1)
1 јануара 1942 год.
Београд.

ЗЛОЧИНИ И ПРЕСТУПИ ЗБОГ ЛАЖНОГ НОВЦА

НАПИСАО

Dr. Душан М. Суботић

БЕОГРАД

„ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ“ — ШТАМПАРИЈА АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА
Чика-Љубина улица бр. 8.

1907

Цена 0,50 дин.

*Штампано шрошком мога оца г. Милушина
Николића—Субошића, проше у Ратаћи, коме ову
књижицу посвећује*

Писац.

ЗЛОЧИНИ И ПРЕСТУПИ ЗБОГ ЛАЖНОГ НОВАЦА

— §§ 145 и 146 КАЗН. ЗАК. —

Литература :

- Ђ. Д. Ценић, Објаснење казнителног законика, Београд 1866.
Стојан Новаковић, Законик Стевана Душана Цара Српског, Београд, 1898.
A. F. Berner, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 18. Aufl. Leipzig, 1898.
F. v. Liszt, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 11. Aufl. Berlin, 1902.
K. Binding, Lehrbuch des gemeinen deutschen Strafrechts, Besonderer Teil, 2 Band, Erste Abt., 2. Aufl., Leipzig 1904.
J. Kohler, Münzverbrechen und Münzvergehen, у књизи: Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts, Besonderer Teil, III. Bd., Berlin, 1906.

§ 1.

У В О Д

1. У данашњем државном животу свих народа мерило вредности разних економских добара јесте *новац*. Из периоде размене добара дошло се у периоду, где се вредност сваком добру цени према једном општем мерилу, званом новац, према коме се међусобно упоређују вредности других добара. Сама природа тога мерила и његова улога у привредном саобраћају захтева, да оно буде тачно и сигурно. Новац, као такав, подесно је средство, да при употреби очува своју тачност и сигурност, које представља. Без обзира на то, да ли је он металан или папиран, у оба случаја, он ужива у форми, у којој му држава даје важност, као општем мерилу вредности потпуно *поверење* у саобраћају. Ово је поверење нужна претпоставка за могућност саобраћаја како у новчаним односима

грађана једне државе, која има свој новац, тако и међу грађанима разних држава, које имају разне новце, па долазе у новчане односе, или и међу самим државама. Све ове јединке имају интереса, да одређено мерило вредности буде у ствари оно, зашта се у државном или међународно-државном животу сматра. Према томе новац мора бити све дотле, док је у саобраћају, *истинит* како по форми тако и по садржини. Свака могућа *промена* на новцу или чак и неовлашћено *прављење* новца, било металног или папирног, ремети оно поверење, које се има у установу новца. Како услед тога могу да наступе велика имовинска оштећења, а услед тога и поремећај народне привреде и новчаног саобраћаја, то су законодавци свих држава нашли за потребно, да онога, ко неовлашћено прави новце, или ко праве новце квари, или на њима предузима ма какве промене, или ко такве новце протура, казне. Казна има овде првенствено циљ застрашавања, да предупреди, да се ове радње не дешавају. Ниједна држава не може се лишити ове казнено-правне заштите установе новца. Па и наш законодавац није остао без ње, већ је у §§ 145—146. к. з. прописао казне за учиниоце ових кривичних радњи.

2. Новац мора имати извесну форму. Државни живот првих времена, под управом краљева и царева у разним државама, донео је собом то, да су на новцима, који су у њима ковани, искивани ликови владара дотичних држава. Услед тога, што су новци носили владалачке ликове, дошло се до извесног, свакојако погрешног схватања, да онај ко прави лажне новце, врши преступно дело које је управљено против владаоца, дакле дело којим се вређа величанство. Овакво схватање постојало је нарочито у римском праву, одакле се рецепцијом цренело у средњовековна права других држава, те је као таква повреда била кажњавана смрћу, као и повреда величанства. Ово је гледиште доцније напуштено, па с њиме одбачена и примена смртне казне. У данашње доба законодавства се задовољавају обично казном робије, која нигде не достиже свој максимум. Употреба владалачких ликова остала је и даље при кованом новцу. Папирни новац се ослободио старих обичаја и носи увек на себи алегоричне слике, којима се представља држава и њен живот.

3. Наше средњовековно право знало је такође за установу новца и заштиту правог новца од могућих злоупотреба.

Државних ковница није било у Србији Цара Душана, али је ипак био заштићен кован новац, који је био у саобраћају. Казна је била строга. Законик Стевана Душана Цара Српског садржи наредбе о забрани ковања лажног новца у чл. 168—170.¹ Из ових се наређења види, да су ковнице биле предвиђене и допуштене само у варошима, а места где су оне у ствари биле, не знају се, нити обим њиховог рада и привилегије. У селима није могло бити ковница. Ако се ко у селу настанио са знањем села, да кује новце, то је онда село расипано, растурано, а направљач новца је спаљиван. Главног кривца је сналазила дакле казна губитка живота спаљивањем. Ако ли је он тај посао ковања вршио тајно, дакле без знања села, то је он имао исту казну да претрпи, али је село због свога незнања имало да претрпи какву арбитрарну казну, која је могла бити само имовинска. Тајно је ковање било забрањено, јер је држава хтела и имала право, да врши надзор при ковању новца у својим златаријама — ковницама.

Даљи развитак установе српског новца и казног права у опште, па и одредаба о новцу, прекинут је освојењем српских земаља од Турака. Тај прекид трајао је до скоре прошлости у ослобођењу. У ослобођеној српској држави имамо први закон о ковању српског државног новца тек од 30. новембра 1873. г. и то само о ковању сребрне монете. Чланом 1. овог закона примљена су за ову сребрну монету начела и одредбе новчане конвенције западних држава, закључене у Паризу 23. децембра 1865. Овлашћење за ковање овог новца добила је влада, дакле држава је задржала право ковања за себе. По том су закону исковани први српски сребрни новци од 0.50, 1 и 2 динара, који су сад повучени из саобраћаја. Но као основни закон о ковању српских народних новца, према коме се кују и сад новци, важи по том издати закон од 10. децембра 1878. год., који у своме чл. VIII утврђује, да право ковања новца припада искључиво држави, чиме је

¹ Чл. 168. гласи: „Златара у жупах и у земљи царства ми нигде да нест, разве у трговех где јест поставило царство ми динаре ковати.“ — Чл. 169: „Аште ли се обрете златар освен градов и тргов ми у којем селе, да се то-зи село *распе* и златар *изведе*се. Ако се обрете златар у граду кове динаре *тајно* да се златар *издеже* и град да плати што рече цар.“ — Чл. 170: „У градовех царства ми да стоје златарије и да кову ине потребе.“ Види *Ст. Новаковић*, Законик Стевана Душана Цара Српског. Београд, 1898.

истовремено изречена забрана свима другима, да кују новце, па ма ови имали и потпуну праву вредност. Члановима XVI. и XVII. истог закона призната је важност златном и сребрном новцу *страних* држава, који је био у саобраћају. За пријем тога новца на државним касама прописана је нарочита тарифа од 9. фебруара 1879. год.

Како су наши народни новци издавани тек на основу ова два закона и како је наш казнени законик издан знатно раније, још 1860. г., дакле у добу, кад Србија није имала свој народни новац, то је јасно да су одредбе § 145 и § 146 к. з. имале да штите стран, туђ новац, који је у земљи приман као новац. Ову заштиту уживао је после ковања српског новца онај страни новац, који је кован по начелима међународне конвенције, као и онај, који није кован по тим начелима, према горњој тарифи од 1879. г. Ову последњу врсту новца престала је држава да прима на својим касама тек на основу решења од 4. јуна 1887. г. (Збор. 43). Према томе само онај страни новац, који је кован по начелима међународне конвенције, који је признат као новац, а који се као такав прима на државним касама, може уживати заштиту, коју има и домаћи новац.

4. Поред тога што је српска држава исковала свој народни метални новац, она има и *папирни* новац. Овај није државни папирни новац, нити има принудан курс, већ је замена металног новца, уведена ради лакоће саобраћаја. Издање папирног новца држава је уступила Народној Банци законом од 6. јануара 1883. На основу чл. 7. истог зак. Банка има право да *издаје банкноте*, које не доносе интерес а исплаћују се на банчиној каси на захтев доносиоца металним новцем. Овим је банкнотама дата нарочита казнено-правна заштита, наиме у чл. 13. пом. зак. који је првобитно овако гласио: „Фалсификовање банкнота Краљ. Срп. Привил. Народне Банке, њених акција и обвезница њихових купона казниће се као фалсификовање државних хартија од вредности“. Ова је одредба врло карактеристична, јер „хартије од вредности“ нису специјално предвиђене у казненом законiku као предмет фалсификовања. Хартије од вредности нису папирни новац, те је и стилизација овог прописа била нетачна и несагласна са одредбама казног законика. То се доцније увидело, па је овај чл. 13. законом од 15. децембра 1893. г. измењен и сад гласи знатно другаче: „Фалсификовање (лажно

прављење, подражавање, преиначење) *банкнота* Народне Банке, њених *акција*, као и *купона* и *талона*, казниће се по прописима казненог законика, који вреди за кривице због прављења лажног новца. А фалсификовање свију осталих *исправа банчаних* казниће се по прописима казненог законика који вреде за кривице због фалсификовања јавних исправа“ (Зборник 49). Ова нова стилизација има то преимућство, што је јасна у томе, да се прављење лажних банкнота казни по § 145 к. з. Но ова је одредба у опште била непотребна у закону о Н. Б., јер се банчине банкноте сматрају као папирни новац и као такве уживају заштиту § 145 к. з.

§. 2.

ПРЕДМЕТ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

1. Из самога наслова ове расправе, који одговара управ легалној одредби казненог законика, и претходног излагања, види се, да се ова кривична дела односе на новац. Већ сам тај факат, што је новцу придата нарочита важност, како у приватном тако и државном животу, види се, да је новац једна државна установа. Ова нам установа представља једну целину, чије су јединке разне врсте новца било металног било папирног. Држава запређујући повреду појединих врста новца запређује уједно и повреду саме установе новца. Повредом поједине врсте новца вређа се сама установа новца. Држава полази од те претпоставке, да се неовлашћеним прављењем новца или лажним прављењем новца ништи њено право и дужност, да има сигуран новац, да се тиме иде против оног поверења које се има у установу новца. Према томе злочини и преступи против новца, као повреда установе новца, управљени су *против јавног поверења*, коју ова установа у саобраћају ужива.

2. Новац, коме се даје заштита, може бити двојак: *металан* или *папиран*. Металан новац мора бити у нарочитој форми искован и снабдевен јавним натписом, државним обележјем, као новац. Исто тако на папирном новцу мора се видети да је новац. Поред тога обе ове врсте новца морају државним законом бити признате као новац. Ово у толико колико се тиче домаћег новца. Свака држава својим законодавством одређује: шта је новац, и које су његове врсте. Критеријум је за судску оцелу ово признање од стране др-

жаве, да нешто важи као новац. И страни се новац сматра као новац, ако то признање има у држави, којој припада. Новац пак који није признат ни од које државе у међународном саобраћају као новац нема карактер новца и не ужива заштиту казненог законика. „Оборени“ новци, како назива наш законик новце, којима је одузета важност новца, ма да нису више новац, могу бити подражавани, али њихово прављење или подражавање не може сачињавати кривично дело.¹ Новац пак, који према закону има да се искује, сматра се као новац; његово лажно прављење чини кривично дело. Ако пак ко кује неки замишљени новац, који законодавством није предвиђен, то он не чини кривично дело.

3. Код новца се, као таква, претпоставља да он има своју сталну, одређену вредност: 10 златних динара остају увек 10 динара; они не доносе, као такви никакав доходак, интерес. Ова се идеја преноси са металног на папирни новац. Овај долази као замена металном, те отуда иста заштита овог новца као и металног. Тако схваћени метални и папирни новац чине јединство. У то пак јединство не улазе *хартије од вредности*, чија је карактеристика обично, да доносе имаоцу извештај доходак, или се издају у циљу наплата разних државних посредних дажбина, у ком случају не доносе никакав доходак. Природа је ових хартија од вредности као и сваке друге *робе*, само с том разликом, што је њихова вредност стално опредељена или се лако може определити, лакше но обичној роби. Према томе фалсификовање таквих хартија од вредности не може бити предмет ових кривичних дела, већ само дело фалсификовања јавних исправа.

У овом одвајању хартија од вредности од новца нису подједнако строги сви законици, јер многи проширују примену казне фалсификовања новца на прављење лажних акција, задужница, које гласе на доносиоца, дивидендске купоне, интересне купоне и т. п. Такву је одредбу имао изворник нашег закона, пруски у §. 124, али се на њ овде није угледао наш законик, јер је остао само при заштити металног и папирног новца. Први папирни новац, који је Србија добила јесу *банкноте* Народне Банке, - које би и без

¹ *Биндинг*, стр. 317. узима да је прављење обореног (невредећег) новца прављење лажног новца. На против *Колер* стр. 213. сматра да ту нема овог дела. Исто може постојати само, ако се у саобраћају такви новци још примају, и ако су оглашени за неважеће.

нарочитог законског наређења о томе имале да се сматрају као папирни новац, јер не доносе никакав доходак, а служе само као замена металног новца, и да добију заштиту казненог законика.

У папирни новац не могу се рачунати акције Народне Банке, талони и купони њених акција, и ако уживају заштиту § 145. казн. зак. У чл. 13. закона о Народној Банци од 1883. речено је: да ће се фалсификовање ових хартија од вредности казнити као и фалсификовање осталих државних хартија од вредности. При тој редакцији мислило се на § 145. к. з. ма да се то није рекло. Према томе чл. 13. тога закона о Н. Б. остао би без практичне примене, јер нема своје санкције ни у себи ни у казненом законикју. § 145 к. з. могуће је применити на банкноте Н. Б. за то што су оне папиран новац, али његова примена није била могућа на акције, купоне и талоне Н. Б., пошто су оне само хартије од вредности, које и без обзира на чл. 13. зак. о Н. Б. долазе под заштиту § 148 а не § 145 казн. зак. Као што је речено непотпуност и погрешност такве одредбе увидела се доцније, па је чл. 13. пом. зак. измењен 1893. г., када је утврђено: да се фалсификовање акција, купона и талона Н. Б. казни као фалсификовање папирног новца — дакле по § 145. к. з. Тиме није речено, да су ове хартије од вредности папирни новац а ако уживају заштиту овога. Али је тиме ипак уништен онај основни принцип о јединству новца, постављен у казненом законикју. А за ово није било потребе, кад је за фалсификовање јавних исправа по § 148 к. з., где долазе фалсификати хартија од вредности, предвиђена иста казна, која и код прављења лажног новца. Тежња, да се овим хартијама од вредности Н. Б. да нарочита заштита била је погрешна, јер су оне ту заштиту већ уживале.

Остале хартије од вредности не могу бити предмет ових кривичних дела због новца.

§. 3.

РАЗНЕ ФОРМЕ КРИВИЧНИХ РАДЊА

А) Прављење лажног новца

Кривично дело означено под општим именом „*прављење лажног новца*“ обухвата више разних кривичних радњи, које носе нарочита обележја и свака за се чини ово дело. Права

пак радња у којој се ово дело састоји јесте *грађење* лажног новца. Наш законик — § 145 — вели: ко „*гради*“ метални или папирни новац. Градити значи правити, израдити, исковати, направити новац. Ово грађење мора произлазити од неовлашћеног лица, јер право издавања новца припада искључиво држави. Али оно може бити извршено и од овлашћеног лица, кад оно не гради новац у прописаној форми: кову и тежини на пр. кад управник ковнице кује лакши новац но што је наређено. Држава може пренети на другог ово своје право издавања новца. Али у том случају држава задржава себи право контролисања у јавном интересу. Према томе и неовлашћено издавање новца има да се сматра као повреда установе новца. Ова је повреда од опште опасности као и све друге. С тога се по свима тим повредама врши ислеђење у општем интересу, а не у интересу појединаца, који могу бити општећени прављењем и протурањем лажног новца. Приватна лица не могу за свој рачун и за своје односе издавати свој нарочити новац, па ма овај имао своју пуну, означену вредност, нити у опште има приватног новца; држава не признаје такав новац. Она има свој сопствени новац и тај заштићује.

Код прављења лажног новца узима се у опште да је потребно: да лажни новац мора бити тако направљен, да је *сличан*¹ правом новцу и да је у стању, да се њиме може извршити превара у обичном саобраћају.² Али ова сличност није потребна, јер је довољна сама *злоупотреба форме* новца у опште на пр. ковање једне врсте новца, која постоји, па ма сличности у изради не било; нити је за постојање дела, бар по нашем законџу, потребан захтев могућности протурања тог новца као правог. У осталом ова могућност често пута не зависи од сличности или несличности лажног новца правом, већ и поглавито од субјективне оцене лица које такав новац прима. Чинити пак кривичну одговорност направљача зависном од ове субјективне оцене трећег лица, као примаоца, или неке произвољне оцене сличности, не изгледа да има свога правничког разлога. За постојање овог дела даље је довољно, да је новац направљен, и ако по том није пуштен

¹ *Ценић*, стр. 500; *Лист*, стр. 505.; *Бернер*, стр. 423. *Колер* стр. 222. Али противно *Биндинг* стр. 315/6.

² *Бернер*, стр. 423. *Лист*, стр. 505. *Колер*, стр. 222. Иначе постоја само покушај.

у саобраћај. Али ако направљач лажног новца исти и протури т. ј. пусти га као прави новац у саобраћај, то он не заслужује два пут примену казне § 145 к. з., већ само једну казну. Ово с тога, што је стављање лажног новца у саобраћај остварење циља, који је направљач имао; оно је један део његове замишљене целокупне радње као једне целине. Те две радње у погледу направљача чине *једно дело*. Иначе и само прављење л. новца, као припремна радња за ово стављање л. новца у саобраћај, оглашено је за самостално дело и сматра се за свршено, чим је та припремна радња, прављење, свршено.

Наш законик не говори ништа о *намери*, коју има направљач л. новца. Немачки законик у § 146. означава ову намеру речима: „*да би га као прави... ставио у шечај*“ У толико би се ова одредба могла претпоставити нашој, према којој изгледа, као да је намера направљачева без утицаја на постојање дела: да би и најневиније прављење лажног новца могло да изазове примену казне из § 145 и ако направљач није хтео да се лажно направљени новац пусти као такав у саобраћај. И ако законодавац ништа није рекао о овој намери, ми мислимо: да је он њу претпоставио као суштину самог кривичног дела. Лажан новац постаје опасан од момента настале могућности, да се он пусти у саобраћај. Циљ је његовог прављења у принципу и по правилу, да се пусти у саобраћај.¹ Према томе вероватна је претпоставка: да онај, ко прави лажан новац, има намеру да га пусти у саобраћај. Несумњиво да би одредба нашег законика била потпунија, да је ову намеру истакла. Но ако би се ислеђењем утврдило да направљач л. новца није имао ову намеру, већ на пр. само да покаже власти, како је лако правити односно подражавати прави новац, дакле без *mala fide*, онда ту не би било кривичног дела.² Из овога се пак најбоље и види, да израз „*гради*“ не садржи увек у себи намеру протурања. Она пак претпоставка о тој намери олакшава само доказивање и у толико је корисна. Све дотле, док се та претпоставка не обори, она говори против направљача л. новца. Ако оптужени хоће да избегне казну, то он мора да докаже: да ту намеру

¹ *Ценић*, стр. 501. узима, да у изразу „*гради*“ постоји зла намера протурања, а законодавац само „*прекаћује*, да се и зла намера доказивати мора, јер узима, да се лажан новац за то *гради*, да се као прави троши.“

² *Ценић*, стр. 501, узима, да се овде искључује примена казне.

ије имао, већ другу. Ова друга намера мора бити утврђена у разложима судске одлуке, којом суд извињава оптуженог од казне или га пушта испод суђења.

Намера прибављања користи није потребна, јер дело може бити извршено у намери оштећења другог без прибављања користи ономе, ко прави лажан новац.

Прављење л. новца може се извршити у један мах или у више махова. Појам глагола „градити“ испуњава се у једној или у више радња, према чему се више прављења *исте* врсте лажног новца имају сматрати као *продужено* кривично дело, а ако је само једном прављена једна врста лажног новца, онда имамо просто *једно* дело. Постојање продуженог дела има основа у томе, што се дело прављења истог лажног новца јавља као повреда *једног* правног добра. Понављање те повреде само је њено продужење у колико се тиче једне врсте новца, јер свака врста бива засебно заштићена. Али ако направљач гради у више махова *разне* врсте новца, једном метални, други пут папирни, или једном динаре, други пут дводинарке, онда у таквим његовим радњама постоји толико кривичних дела, колико има врсти новца, које су грађене, јер за свако то грађење постоји засебна намера. Ту би постојао, дакле, *реални стичај дела*. Но ако су по други пут прављене две врсте разног новца, онда у таквој радњи постоји *реални стичај продуженог дела* прављења лажног новца..

Казна § 145. одељ. I. к. з. има се применити како на направљача домаћег, тако и направљача *страног* новца. Наш закон о томе не вели ништа изречно. Али према томе што ову заштиту није ограничио само на домаћи новац и што у § 146. одељ. II. предвиђа доношење лажног новца са стране, дакле и туђег, и најзад што и друга правна добра страних држава уживају казнено-правну заштиту, има се узети, да се § 145. к. з. односи и на страни новац. Ранији законици страних држава правили су разлику између домаћег и страног новца, па су прављење лажног домаћег новца строже кажњавали, при чему се та строга правдала њеним основом у схватању овог злочина као повреде величанства, што у другом случају са гледишта унутрашње политике није постојало. Ова кажњивост и страног лажног новца има свога основа у циљу заштите сигурнијег међународног саобраћаја. Немачки казн. зак. у § 146. предвиђа поред домаћег и страни новца и заштићује га. И ако код нас закон не предвиђа из-

реком стран новац, судска га пракса узима у заштиту.¹ Али би било корисно допунити закон у овоме.

Овај злочин прављења лажног новца врши се *хотично*. *Нехат* није предвиђен, јер су случаји нехата могући само код протурања, а не код прављења, но и тамо су врло ретки, да није корисно предвиђати њихову кажњивост.

Дело прављења л. новца *свршено* је, чим је лажан новац направљен т. ј. чим је добио по форми и тежини последњи облик, у коме треба да се пусти у саобраћај. Као што је речено пуштање у саобраћај није потребно. Исто дело остаје у *покушају*, кад л. новац није још потпуно направљен, или по својој изради не носи обележје злоупотребе форме каквог признатог новца, или по општем мишљењу у науци, ако није сличан правом новцу и не може по вештачкој оцени, да се протури као прави новац у саобраћају. Покушај овог дела састоји се у опште у сваком почетку, којим се започиње ливење код металног и штампање код папирног новца. Довољно је, да је отпочета израда једног примерка.

Б. Вршење промена на новцу

а) давање изгледа веће вредности правом новцу извршеним променама на њему

Ова је радња врло слична грађењу, прављењу л. новца, али није исто што и прављење лажног новца. На правом се новцу изврше извесне промене, услед којих прави новац постаје *делом* лажан. Тако, кад ко на папирном новцу број „десет“ поправи на „сто“ динара, или код металног новца број 1 на 2. Разлика је овог дела од прављења л. новца у томе, што је лажно направљени новац по правилу *лажан* потпуно, док је овде новац остао прави, он је истинит, само привидно, лажно има нешто већу вредност. Даље, што на промењеном новцу може да се изврши још једна или више промена, којима се правом новцу даје изглед све веће вредности, док лажно направљени новац не може бити предмет кривичног дела, извршеног предузимањем извесних промена на њему.

¹ Из најновијег доба имамо случај протурања лажних *аустријских* новчаница од 10 круна, које је кажњено по § 145 одељ. II. к. з. пресудом Апелационог Суда од 12. јануара 1907. бр. 171.

Ове промене могу бити извршене радирањем или додавањем, изливањем или доштампавањем извесних нових обележја. Ове је промене врло тешко извршити, нарочито по форми кованог новца. Такав би случај лакше имали на пр. кад би наш новац од 50 пара имао лик $1/2$ дин, где би са-стругивањем броја 1 и црте остала ознака 2 дин., која би промена чинила, да 50 п. д. изгледају да вреде више: 2 динара. Из тога се види, да подражавани новац не мора да буде налик правом новцу, јер кад би ко исковао полудинарце са ознаком 2 дин. и 1 динар и нашао пријемника, шта смета да он одговара за дело из § 145. к. з.? Несличност новца? Свакојачко не.

Извршене промене морају се односити на спољну форму новца. Али као што је речено није потребно да тако промене-њени новац личи на прави новац, чију вредност, према тој промени означава. Промене, које не мењају ништа на кову металног новца, где форма остаје иста, не чине ово дело; тако на пр. кад ко посребри или позлати какав бакарни или никлени новац у намери, да му да већу вредност, не врши ово дело. Може бити говора према приликама о превари, али не о делу из § 145 к. з.

б.) давање вредности обореном — невредећем — новцу
предузетим променама на њему

Ова се радња састоји у вршењу извесне промене, којом се постиже, да новац, који је као такав престао да се употребљава, добије изглед још вредећег новца. Ово је дело тренутно код нас на дневном реду и марљиво се извршује. Случај је са новцем од 50 п. д., 1 и 2 дин. од 1875., који је повучен из саобраћаја и престао важити као новац — постао „оборени новац“. Тако кад ко на новцу од 50 п. д. од 1875. г., који нема *реза*, изреже рецке слично полудинарцима од 1879. г., онда он тиме даје овом новцу спољни изглед још вредећег новца и изазива ово веровање код пријемника, нарочито кад се у већој количини прима новац, при ком се пријему обично загледа само на рез, а не и на годину. Једна даља радња би била, кад би се састругивањем отклонио број 5 на овом новцу из године 1875. тако да се не зна, да ли је ту било 5 или 9, или још даље кад се после те радње на том месту излије број 9, те по свему личи на вредећи новац од 1879. године. Овде би дошао још и слу-

чај, кад ко на вредећем, у саобраћају постојећем новцу, који је престао да важи као новац услед бушења на истом, предузетог у циљу извесне приватне употребе бушеног новца, попуни истим или сличним материјалом постале рупе, или на тај начин попуњени бушни новац покуша да протури под пуну вредност. То је обично случај са златним и сребрним новцима, који се употребљавају као накит у добу богатства, а као средство за живот у добу сиромаштва као последица некорисног бушења корисног и потребног привредног средства новца. Бушен се новац има сматрати као „оборен“, те и попуњавање шупљина служи као вршење промена, којим се том невредећем новцу даје изглед још вредећег новца. Такво попуњавање шупљина чини кривично дело из § 145. одељ. I. к. з., док протурање тако испуњених пређе бушних новаца чини дело из II одељка истог наређења. Само бушење правог новца није по себи кажњиво. Исто тако протурање бушног новца на коме није шупљина попуњена, дакле без вршења промене, по пуној вредности не представља дело фалсификовања новца. О овим променама говори § 145. одељ. I. к. з.

в.) Умањивање вредности правом новцу обрезивањем

Ово је дело могуће извршити само на металном новцу. Радња се састоји у томе, што се један део метала *одузме* искованом новцу и на тај начин смањује његова права вредност. Овде би дошао нарочито важан случај, кад ко стругањем предвоји новац у две полутине, па са обе унутрашње стране иструже извесну количину сребра или злата, па на његово место у истој количини излије други материјал и понова споји обе половине и такав новац, коме је вредност умањена, протури по пуној вредности.¹ Ово је дело од особито велике опасности с обзиром на лакоћу његовог извршења хемијским путем, као и на могући поремећај привредних новчаних односа. С тога је и покушај овог дела оглашен за кажњив — § 146. одељ. II. к. з. У II. одељку овог §-а говори се само о обрезивању, којим се врши умањење вредности новцу. Ово обрезивање има се протумачити у ширем смислу вршења промена у тежини ма на који начин, кад се

¹ *Бернер*, стр. 422. и *Биндинг*, стр. 327. налазе да ово обрезивање није просто умањење вредности новца, већ прављење лажног новца. Напротив *Колер*, стр. 232. га сматра као умањење вредности.

тиме само одваја извешан део тежине. Главно је при томе: да спољна форма новца — ков — мора остати неповређена и давати изглед пуне вредности. Од правог новца остаје још нешто истинито.

Ово је дело *свршено* тек са моментом, кад је такав новац са умањеном вредношћу пуштен у саобраћај. *Покушај* имамо у почетку предузете радње, којом се такав новац ставља у саобраћај, у моменту издавања новца. Дело остаје у покушају и кад пријемник одбије пријем таквог новца или примети његову лажност. Само обрезавање није свршено дело нити покушај, већ само некажњива припремна радња. О овом умањавању вредности новцу говори § 146. одељ. I. став. 2. к. з.

В.) Протурање лажног новца

1. Циљ је свих напред изложених радњи (под А. и Б. а. б. в.) да тако направљени лажан новац или прави новац, коме је вредност променама увећана или умањена, или новац, који је изгубио по закону функцију новчану, уђе у саобраћај као прави новац у оној вредности, коју својим ковом или штампаном формом показује.

Опасност свих ових дела настаје управ у моменту стављања таквих новаца у саобраћај. Отуда и сама важност овог протурања таквих новаца и потреба његовог кажњења.

Намера протурања се идентификује са циљем, који је имао направљач лажног новца. С тога за кажњивост протурача говоре исти разлози као и за направљача.

„Протурање“ значи „стављање у течај“ лажног новца, пуштање л. новца у саобраћај, издавање истог као правог у саобраћају. Протурање значи, да направљени лажни новац мора да изађе из руку направљача у руке трећих лица, која не знају ништа о лажности новца. Наш законик не употребљава израз „протурање“ већ „стави у течај“, али се овај израз толико одомаћио у судској пракси, те га је немогуће избећи, а поред тога корисно је и задржати га као довољно јасан. Он већ сам по себи казује недопуштеност радње, много више но ма који други израз.

2. Ово протурање може извршити како лице, које је лажан новац направило, тако и треће лице. Шта бива, кад обе радње врши једно лице, речено је горе. Кад ово протурање врши треће лице, онда се на њ примењује став II § 145. к. з. Овде се предвиђа двоје: а) протурач је набавио

лажан новац у земљи и ставља га у течај, б) он доноси л. новац из иностранства у намери, да га распростре т.ј. пусти у саобраћај. Донет може бити домаћи или страни новац. У случају под а. имамо *свршено* дело протурања, чим је л. новац *једном* пуштен у саобраћај т.ј. примљен у саобраћају као прави новац. У случају под б. извршена припремна радња доношења л. н. са стране оглашена је за *свршено* дело. Потребно је само да се утврди постојање намере за протурање. Довољно је, да је л. н. *једном* донет. Доношење пак у више махова не би чинило реални стицај, већ *једно* дело, јер закон употребљава израз „доноси“, а не „донесе“, који својим појмом показује могућност понављања и јединство радње. Није потребно, да је тако донети новац пуштен у саобраћај, али ако је то случај; онда ово протурање чини *једно* дело са доношењем, исто као прављење л. н. и његово протурање. У оба случаја (а. и б.) протурач *зна*, да је новац лажан

Протурање л. н. може се извршити од *једном* или у више махова. Више таквих протурања *истог* новца на основу једне одлуке за протурање чине *једно*¹ кривично дело. Она не чине продужно² дело, нити реални стицај.³ Претпоставка је за постојање *једног* дела: да је лажан новац *једном* набављен.

Реални стицај би постојао у протурању *истог* л. н. у више махова на основу исто толико одлука о протурању л. н., набављеног у исто толико пута ради протурања. При томе је претпоставка: да је прво протурање извршено пре другог набављања л. н. у циљу протурања. Исто тако у случају, кад се сваки пут протура *друга врста* новца.

О *продужном* кривичном делу протурања лажног новца могло би се говорити само онда, ако је *иста* врста лажног новца у више махова *једном истом* лицу предата, пошто појам продужног дела захтева идентитет личности. Само се у том случају долази до незгодног резултата, да тако продужно дело буде строже, у принципу, кажњено, но проту-

¹ Овако је узео и Касациони Суд у својим примедбама од 5. I. 1907. бр. 135. Такође *Биндинг*, стр. 323. и *Бернер*, стр. 424. прим. 1.

² Као што је погрешно узео Нишки Првостепени Суд пресудом од 15. XI. 1906. бр. 21536.

³ Као што је погрешно узео Апелациони Суд пресудом од 11. XII. 1906. бр. 4930. Горње примедбе Касационог Суда бр. 135. усвојио је Апелациони Суд.

рање истог л. н. разним лицима, које се протурање сматра као једно дело. Како пак код протурања л. н. није стало толико до тога, да ли је једно лице или више лица протурањем л. н. општењено, већ поглавито и на првом месту до заштите сигурности новчаног саобраћаја и заштите установе новца то при овом протурању не треба водити рачун о идентичности или разноликости лица, којима је новац протурен, већ о врсти протуреног новца и броју протурања. Према томе о продужном делу протурања не би требало говорити, већ само о *једном* делу или о *реалном* стицају.¹ Ово у толико пре што се злочин због л. н. не сматра као повреда приватних лица и њихових права, већ јавног поверења, према коме се чини кривично дело и према чему има да се одређује природа дела.

Али ако ко при протурању л. н. употреби и лукавство предвиђено § 251. к. з. — превару — то бисмо ту имали *идеални стицај* протурања л. н. и преваре (§ 68. к. з.) Употребљено лукавство при протурању није засебна радња, већ чини саставни део радње „стављања у течај“, али оно није неопходни захтев његов, да би њиме било условљено постојање дела.

Дело доношења л. н. са стране *свршено* је, чим је такав новац прешао границу и ушао у притежање лица, које је овлашћено за његов пријем, или које га је донело. *Покушај* би постојао, ако доносилац при прелазу границе или пријему новца буде ухваћен, да доноси л. н. или да га прима као адресат. Доношење се односи и на пријем. Дело стављања л. н. у течај остаје у покушају, кад пријемник због лажности одбије пријем.

3. У течај - саобраћај може се ставити како потпуно лажан новац, тако исто и новац, коме је вредност увећана или умањена, или новац који нема вредности т. з. оборени. У § 145. одељ. II. к. з. говори се само о лажном новцу, те би се могло рећи, као да протурање новца, коме је вредност увећана и сбореног новца не долази под ову одредбу. За протурање новца са умањеном вредности имамо одредбу § 146. II. одељ. к. з. Али би горњи закључак био погрешан, с обзиром на то, што став II. § 145. долази као опште наре-

¹ Касациони Суд својим решењем од 12. фебруара 1907. бр. 1614. прећутно је усвојио да *продужно* дело постоји кад је протурање *истог* новца извршено према *једном* лицу у више махова.

ђеће о протурању лажног новца, који израз, као *genus*, има да обухвати не само прави л. новац већ и остале две врсте — као *species* истог *genus*-а. Остао је само непредвиђен случај, кад неко трећи пусти у саобраћај новац, коме је вредност обрезивањем умањена, а не лице, које је обрезивање извршило. Ма да је такав новац лажан, негодно би било ставити га под одредбу § 145. к. з., јер је ту казна до 10 година робије, и што „лажан новац“ из § 145. одељ. II. не обухвата „обрезани“ новац, док је казна за обрезивање и протурање затвор у минимуму од 3 месеца (§ 146. к. з.). Остаје да би се на протурача тако обрезаног новца имала применити иста казна, као и на обрезивача, пошто је тај принцип већ усвојен у § 145. одељ. II. за протурање л. новца, јер и протурач л. н. нема никаквог удела у прављењу, па трпи за протурање исту казну. Али за то нема законског ослободила, јер је у § 146. предвиђена само кажњивост оног протурача обрезаног новца, који је претходно *сам* извршио обрезивање! — Дакле поменути случај остаје некажњив.

4. Лажан новац у ширем смислу протура се, или ставља у течај, чим се преда другом или пошље и пријем буде извршен. Без утицаја је при том, у каквом је циљу и каквом лицу лажан новац предат или послат. Главна је ту, да је то треће лице прибавило на том примљеном л. новцу извесно стварно право,¹ на пр, кад се коме да л. н. у залогу с овлашћењем да се може отуђити.

У ширем смислу под протурањем се разуме и напуштање (*derelictio*) лажног новца, али се оно не може сматрати као кривично дело, јер одбацивачу оскудева намера за стављање л. н. у течај, намера да се л. н. протури као прави. Али кад ко приликом свадбе или каквог задовољства баци у светину извесну суму лажног новца, или кад такав новац као прилог остави у сиротињску касу, или кад исти да слепцу, онда он тиме ставља л. н. у течај и чини кривично дело протурања. Сам тај факт стављања л. н. у течај довољан је да образложи постојање овог дела.² Општењење другога или прибављање какве користи себи није потребно.

¹ *Колер*, стр. 223

² Пракса Немачког Царевинског Суда узима, да је стављање у течај, кад младожења приликом свадбе, да би погледао богатији, *показује* лажан новац и њим се хвали. Та се пракса оснива на законском изразу „употреби“ л. н., због чега је ова законска одредба, а с њоме и пракса су-

Као стављање у течај може важити и случај, као какав благајник, да би при прегледу касе прикрио мањак, попуни касу лажним новцем, па у том буде смењен и на његово место дође други благајник, који овај лажни новац прими као прави. Но ако не наступи овај случај, то само попуњавање касе л. новцем у циљу обмане контроле, није протурање лажног новца.¹

5. О протурању л. новца говори поред § 145 одељ. II. још и § 146 одељ. I. к. з Овај законски пропис предвиђа случај, кад ко *не знајући*, да је новац лажан, исти прими, *bona fide*, као прави, па га после, пошто се увери, да је лажан, *mala fide* ставља у течај — „изда“ другом. Израз „прими“ значи деривативан начин прибављања новца, а не прибављање другим путем као на пр. крађом или находом. Према томе, ако је ко крађом дошао до лажног новца, мислећи да је прави, па пошто се увери да је лажан, протури га, то се на њ не може применити § 146. к. з. већ § 145 одељ. II., који говори о стављању л. н. у течај, не водећи о томе рачун, на који се начин дошлс до лажног новца. Исто важи у погледу протурања нађеног лажног новца.

Код протурања л. новца, примљеног као правог, протурач накнадно прибавља *dolus* пошто се увери, да је новац лажан, па желећи да штету од себе отклони, покушава да исту превали на другога.

Покушај је овог протурања кажњив — § 146. одељ. II. к. з. Овај је одељак погрешно стилизован, јер предвиђа кажњивост покушаја и у случају § 145 к. з., која је већ по себи разумљива — § 44 к. з.

Један врло интересан случај наступа, кад направљач лажног новца исти стави у течај, па га по том, *bona fide*, из непажње прими као истинит од трећег лица, па га за тим *mala fide*, пошто се увери у лажност, стави у течај. Како да се казни? Ако направач није кажњен за прављење л. н., онда треба узети да постоји једно дело, јер прављење обухвата својом казном све три радње: прављење и оба про-

дова оштро критикована, јер поред довољног израза „ставља у течај“ није био потребан и нови појам „употреби“. В. о томе *Колер*, стр. 224. и *Бернер*, стр. 423. По нашем закону ово не би било могуће, што он говори само о стављању у течај, а не и о употреби. у чему је опет наша законска одредба боља од немачке.

¹ *Колер*, стр. 225.

турања. Ако је пак ова казна изречена, онда се за ово друго протурање има да изрекне казна по § 146 к. з.¹

§. 4.

КАЗНЕ

Питање о казни није правилно решено у нашем законнику.

У § 145. имамо предвиђене три кривичне радње: грађење лажног новца, вршење промена на правом новцу, дајући истом изглед веће вредности и придавање важности новцу ван течаја помоћу промена на њему извршених. За сва три ова случаја предвиђена је иста казна: *робија* до десет година. Та иста казна постиже протурача једне од ове три врсте лажног новца. Величина ове казне оправдана је за случај грађења лажног новца, јер се ту јасно огледа велика противправна воља кривчева и велика опасност да се поремети новчани саобраћај. Већ у друга два случаја та је противправна воља мања, као и сама опасност. У првом се случају гради потпуно лажан новац, у друга два остаје још нешто истинито од правог новца или остаје стварна метална вредност обореног новца да постоји. Поред тога прво се дело чешће и јавља и лакше се врши. Према томе казна је у друга два случаја могла бити друкча: затвор. Исто тако горња казна је оправдана за протурање лажно грађеног новца, али не и за протурање друге две врсте лажног новца. Да је ова казна велика и неоправдана у друга два случаја види се и из § 146. к. з., где је говор о умањавању вредности новцу обрезавањем. За тај је случај предвиђена казна затвора: минимум 3 месеца и новчана казна од 50—500 талира. Случај обрезавања новца може по важности бити једнак са оним, где је на правом новцу извршена промена и дат му изглед веће вредности, или са оним, где је неважећем новцу дат изглед још вредећег новца, јер у оба ова случаја промењени новац мање вреди по што је на њему означено: један plus се штетује при пријему таквог новца, што бива такође и у оном случају, где је вредност новцу обрезавањем умањена, јер му је један plus вредности већ одузет. У сва три случаја тај plus може бити исте вредности. Природа обрезавања није ништа мање противправна, по што је вршење других про-

¹ Виндинг, стр. 329. у погледу немачког права, што може потпуно важити и за наше.

мена, којима се новцу даје или повећава вредност. Ипак је одмерена казна за обрезивање довољна, те би за друга два случаја требало увести ову казну и њом заменити робију.

За случај протурања л. н., примљеног као правог, предвиђена је казна затвора до 3 месеца *или* новчана казна до 50 талира. С обзиром на природу овог дела, што се исто извршује поглавнито, да би се од себе отклонила штета, и у нади, да ће прималац исто урадити и да ће проћи без штете, оправдана је примена новчане казне, нарочито што често и најпоштенији људи без намере и воље да чине кривично дело, желе и покушавају, да ову штету отклоне, коју су из непажње при пријему претрпели. Казна затвора је довољно велика. Новчана би казна могла бити већа.

Величина и врста казне код прављења л. н. је добро одређена, а нарочито с обзиром на казну робије до 5 године за фалсификовање обичних исправа и на казну робије до 10 година за фалсификовање јавних исправа.

Поред казне робије, по себи се разуме, следује и губитак грађанске части.

Сва ова кривична дела из §§ 145 и 146 ислеђују се по званичној дужности, без обзира да ли је фалсификован страни или домаћи новац.

Поред предвиђених казни допуштено је, управо наређено је §-ом 146. *одузимање* оруђа, којим је л. новац, у ширем смислу, прављен или промењен, као и самог лажног или промењеног новца. Ово се одузимање и иначе врши по § 35. к. з. ради уништаја. У току истраге ово се одузимање врши по § 70 крив. суд. пост. Корист наређења § 146. састоји се у томе: што се уништај тог одузетог новца може наредити и *решењем* судским, којим се оптужени пушта испод суђења, док је овај уништај могућ по § 35 к. з. само у *пресуди*.

У погледу овог уништаја лажног новца постоји и један распис Министра финансија од 4 јула 1889 г. бр. 7230 (Збор. 45 стр. 306), који садржи нарочити поступак за изналажење и уништај лажног новца. Чл. 10 овог поступка наређује: да полицијске власти, кад не пронађу кривца, пошљу Министарству финансија на уништај лажне новце, справе и материјал; судови имају ово исто да ураде тек, кад им постане извршена одлука о кривици због лажног новца, коју су судили. Чл. 2. и 3. истог поступка предвиђају дужност благајницима

државних надлештава и новчаних завода, да *узатиме* примљени лажни новац и пошљу га полицијској власти.

Из изложенога се види, да карактер овог одузимања није увек казнено-правни, већ може бити и полицијска мера. За ову меру полицијска власт има ослободу у § 146 к. з. и § 70 крив. пост. и поменутом распису. На основу предњих наређења и § 35. к. з. суд је дужан у својој пресуди или решењу да каже, шта ће бити са одузетим л. новцем, справама и материјалом.

У погледу кажњивости саучасника важе општа правила главе III к. з. о саучешћу. Ако су више њих заједнички градили, или протурали лажан новац, то се они сматрају сви као главни кривци. Кад више направљача поделе направљен новац, то се ова деоба не сматра као стављање у течај, већ се на њих све примењује казна за прављење. Ово је важно само у погледу квалификације дела, а у погледу казне је без утицаја.

§. 5.

ОПШТА ПОСМАТРАЊА.

У данашњем развијеном новчаном саобраћају врло важну улогу имају поред папирног новца, који служи као замена металног, *хартије од вредности*, које гласе *на доносиоца*, као што су акције разних новчаних или привредних предузећа, или државне задужнице, као код нас на пр. акције Народне Банке, Београдске Задруге или 2⁰/₀ држ. лозови, 4⁰/₀ држ. рента, дувански лозови и др. Ове се хартије од вредности обично примају у извесним приликама као новац на пр. при давању кауције. у разним правним пословима.

Осем поменуте одредбе чл. 13. зак. о Народној Банци наш законик нема одредбе о томе, којом би ове хартије од вредности биле изједначене у казненој заштити са новцем. Немачки казн. зак. у § 146. изједначио је такве хартије с обичним папирним новцем. По нашем праву остаје, да се фалсификовање тих хартија казни као фалсификовање јавних исправа.

Ради систематске потпуности ово би цитање о хартијама од вредности требало решити код фалсификовања јавних исправа једноставно за све хартије, обухватајући ту и акције Народне Банке, које са својим купонима и талонима ужи-

вају привидно изузетан положај, док је казна и за њихово фалсификовање као и фалсификовање осталих њених исправа једна иста и равна оној за фалсификовање јавних исправа у опште, али због блиске везе оних хартија од вредности, које се примају као новац, са новцима, могла би се кажњивост фалсификовања таквих хартија у засебној одредби предвидети у глави, која говори о фалсификовању новца.

У нашем законуку оскудева одредба о томе, да треба казнити и онога, ко прави справе и оруђа за прављење лажног новца и хартија од вредности, Немачки к. з. има ту одредбу и предвиђа казну до 2 године затвора. Доношење ове одредбе врло је корисно с обзиром на саму важност овог дела, јер оно управ даје направљачу л. новца могућност, да гради новац. Примена казне на направљача справа и калупа много би кривично дело грађења л. новца спречила, а на тај начин и ремећење новчаног саобраћаја.

Корисно би даље било: увести губитак грађанске части код предузимања промена на правом новцу, којима се вредност новцу умањује — обрезивања, као и у случају, где се казна робије услед стицаја више олакшавних околности замени затвором.

Како наш закон ништа не говори нарочито о прављењу и протурању лажног новца из навике или професије, то би се и ово могло у новом законуку предвидети, пошто општа одредба о поврату не даје увек довољно заштите установи новца.

Односно техничке стране: требало би грађење новца издвојити у једну, а вршење свих промена у другу одредбу. Протурање ставити у засебну одредбу.

630

D

А КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

ЧНА БИБЛИОТЕКА 6

ЗАДУЖБИНЕ

КАМЕНКА И ПАВЛА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА

~~3868~~

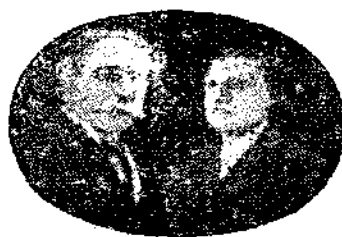
ЗНАЧАЈ ШУМА

У ПРИВРЕДНОМ И КУЛТУРНОМ ЖИВОТУ

НАШЕГ НАРОДА

НАПИСАО

Д-Р МИЛАН МАРИНОВИЋ

Каменко и Павле Браћа Јовановићи

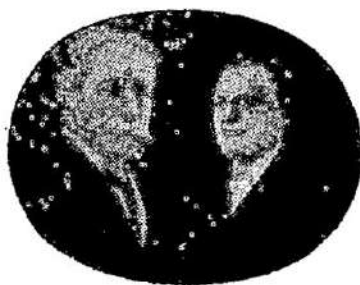
БЕОГРАД 1932

Цена 10 дин.

ЗНАЧАЈ ШУМА

У ПРИВРЕДНОМ И КУЛТУРНОМ ЖИВОТУ
НАШЕГ НАРОДА

НАПИСАО
Д-р МИЛАН МАРИНОВИЋ

Каменко и Павле Браћа Јовановићи

БЕОГРАД
За Штампарију „Полет“, У. Јудић, Змаја од Ноћаја ул. бр. 5
1932

Ш Д Е О

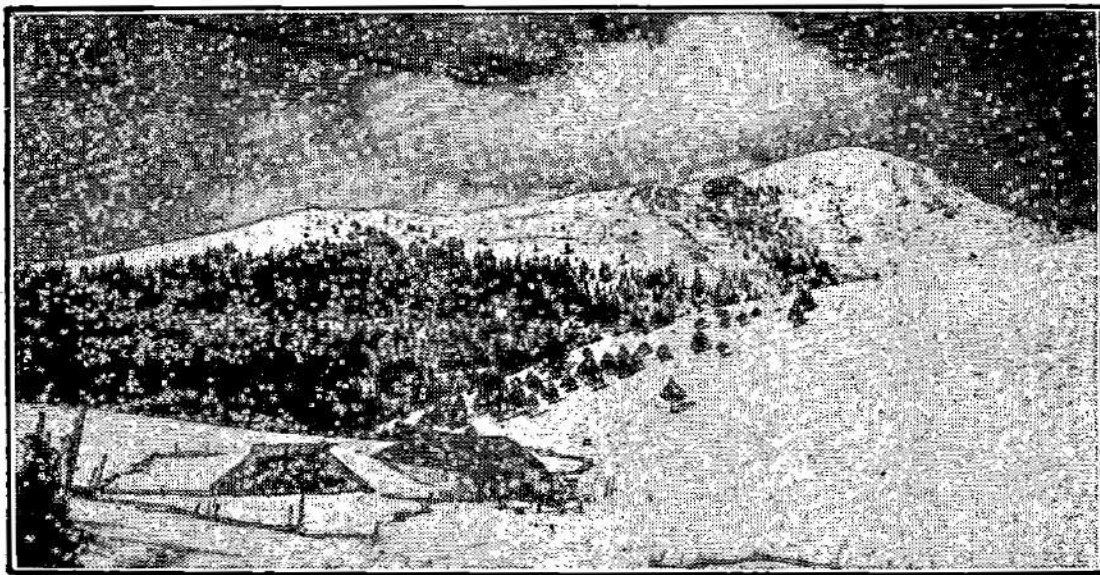
РАСПРОСТРАЊЕЊЕ НАШИХ ШУМА И КАТЕ- ГОРИЈЕ СОПСТВЕНОСТИ У ПРОШЛОСТИ И САДА

Утицај природе и човека на распростирање шума

Два су фактора на које се своди садашње распростирање шума: једно је природа а друго човек. Природа је сама одредила границе распрострањењу појединих врста дрвећа; сваки крај има своје нарочите врсте дрвећа, које онде најлепше и најбоље успевају. Ако једно висинско дрво (н. пр. наш ариш) пренесемо у низину, он ће онде закржљавити и пропасти, као што н. пр. питоми кестен не може да издржи оштру климу високих планина. Исто тако не може дрвеће донето с нашег јужног приморја да успева у северним крајевима државе, осим у затвореним стакленим баштама, које га чувају од мразева, као што би од силне жеге на југу домовине пропало дрво донето с високих планина Словеначке.

Оно што вреди за нашу домовину, вреди и за сав остали свет. Свуда је сама природа за сваки крај одабрала врсте дрвећа, које тамо успевају и она се опет сама брине да се на место старог дрвећа подигне опет младо и да се услед какве природне непогоде (пожар од грома, болести, инсекти) опустошена шума опет подмлади.

Услед деловања природних фактора одређене су границе распрострањењу шума, не само по географској ширини, већ и по надморској висини. Ко се успиње на високи брег, лако ће опазити границе

Сл 14. У извесној висини природа је повукла границу шумској вегетацији. Ту почиње зона сувата и планинских пашњака.

висинског распрострањења шума. На извесној висини шума се почиње проређивати, а дрвеће је све краће. Међу дрвеће увлаче се ливаде и пашњаци, који према вишим положајима заузимају све веће просторе. На крају је шума проређена толико да се састоји само из гомиле дрвећа, које по мало прелазе у поједина, усамљена стабла. Ту је природа одредила границу шумској вегетацији, и ову замењују сувати и планински пашњаци, на којима се види тек по које стабло, обично унакажено у борби са силним ветровима, који владају у овим висинама.

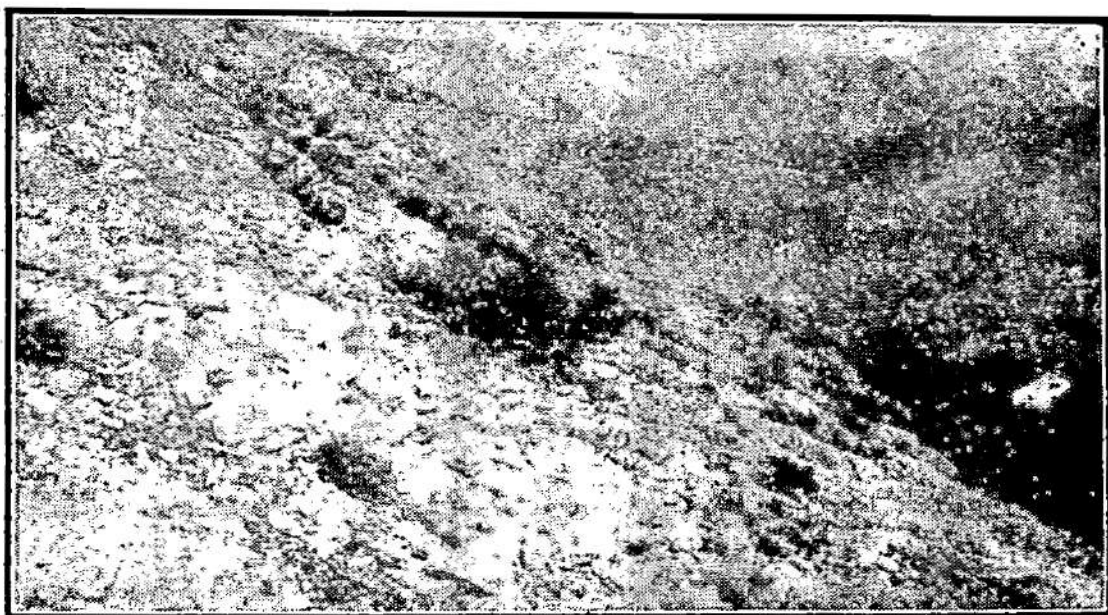
Друкчије бива ако се у тај природни ред умеша човек, па било којим начином ремети овај

природни поредак. Има места на којима се тешко диже изнова шума, ако је једанпут била искрчена, то ће рећи, ако је био поремећен онај ред којег се сама природа држала, гајећи младу шуму под сенком старих стабала. Ено примера на нашем југу и у приморју, где је једанпут стара шума опустошена и данас се само с тешком муком и трошком може отимати комадић по комадић од пустоши и голети и приводити је опет шумској култури. Тако су исто непогодни услови за подизање шума у целом подручју Средоземног Мора. Свуда је ту шума затрта, а нова се због велике суше и жеге диже само са највећим тешкоћама. Већ је у бољем положају северни део наше државе, као и остали крајеви Европе, где се шума лакше подиже, нарочито у планинским крајевима, где има доста потребне влаге за рашћење шуме.

У доба кад су насељавани крајеви који сада чине нашу државу, било је свуда у изобиљу шуме. У прво време, када се човек бавио ловом, чувао ју је у свом властитом интересу, јер се у шуми задржавала дивљач, — која му је пружала храну и одећу. Тек доцније, када човек — ловац постаје сточарем, пати домаће животиње, почиње шуму крчити, да од ње направи пашњаке за своја велика крда. У то доба он је у сталном покрету: иде за својим благом и крчи пред собом шуме. Доцније, када се почиње смиривати на једном месту, прелазећи са сточарства на земљорадњу, долази он у све већи сукоб са шумама. Шума се крчи најпре у близини насеља и у низинама, способним за пољопривредно обрађивање земљишта, а после се шума повлачи све даље од насеља и све више у стрме планине,

док јој и одозго не запрети погибао. Планински сточар почео је са сувата протискивати шуму, а пољопривредник одоздо, и она се, притиснута међу две ватре, почела сужавати на све ужи појас.

Тешко оном народу који при том није водио доста рачуна о чињеницама које смо нагласили у првом делу ове књиге, те се ово потискивање шуме претворило у немилосрдно сатирање, поготово ако је ово сатирање било изазвано жељом за богаћењем.

Сл. 15. Голи крш у Херцеговини

Историја показује да је на многим местима у нашој домовини, где се данас протежу непрегледне површине кршева и голети, било још у средњем веку доста шума, а оно што није уништено кроз развијено рударство, за које је требало много дрвета, отишло је услед развијене трговине дрветом. Прекоморска трговина дрветом јако је цветала, нарочито у крајевима око Јадранског Мора. Из унутрашњости

довозило се дрво и продавало највише у Сењу и у суседним пристаништима, на Реци и Бакру, затим доле на Неретви и на ушћу Бојане. У Рисну се товарило дрво које је долазило са тромеђе Далмације, Босне и Црне Горе. Највише се извозило дрвета у Италију, Грчку, Сицилију и Малту. Нарочито је била велика потражња за дрветом из Венеције, којој је требало много дрвета за јаку трговачку морнарицу и за изградњу палата на познатим лагунама, за што су употребљавали храстове греде и пилоте. Многе шуме са нашег Приморја и с данашњих голети Далмације и Херцеговине сахрањене су под тим лагунама.

Последице овог уништавања шума нису биле свуда једнаке. У крајевима у којима је било више влаге, земљиште се опет зашумило, али у крајевима где је владала жега и дуготрајна суша остадоше голети. У приморским крајевима је вода са тих голети спрала и оно мало растресите земље у подземне пукотине и остао голи крш, на којем се данас легу само змије отровнице и упропашћују стоку јадном крашком становнику — којем је та стока једина узданица. Та стока опет не допушта још преосталом бедном дрвећу и шикарју да се отме, јер чим пусти изданке, ту је или коза или пастирева секира! У јужној Србији није са шумама нестало и земље, али су остале голети, а сиромаштина горштака не разликује се много од сиромаштине крашког становника.

Данас још немамо тачног пописа свих голети. Нови Закон о шумама од 1929 године одредио је да се све голети и кршеви без обзира на својину у року од 10 година попишу и да се састави план

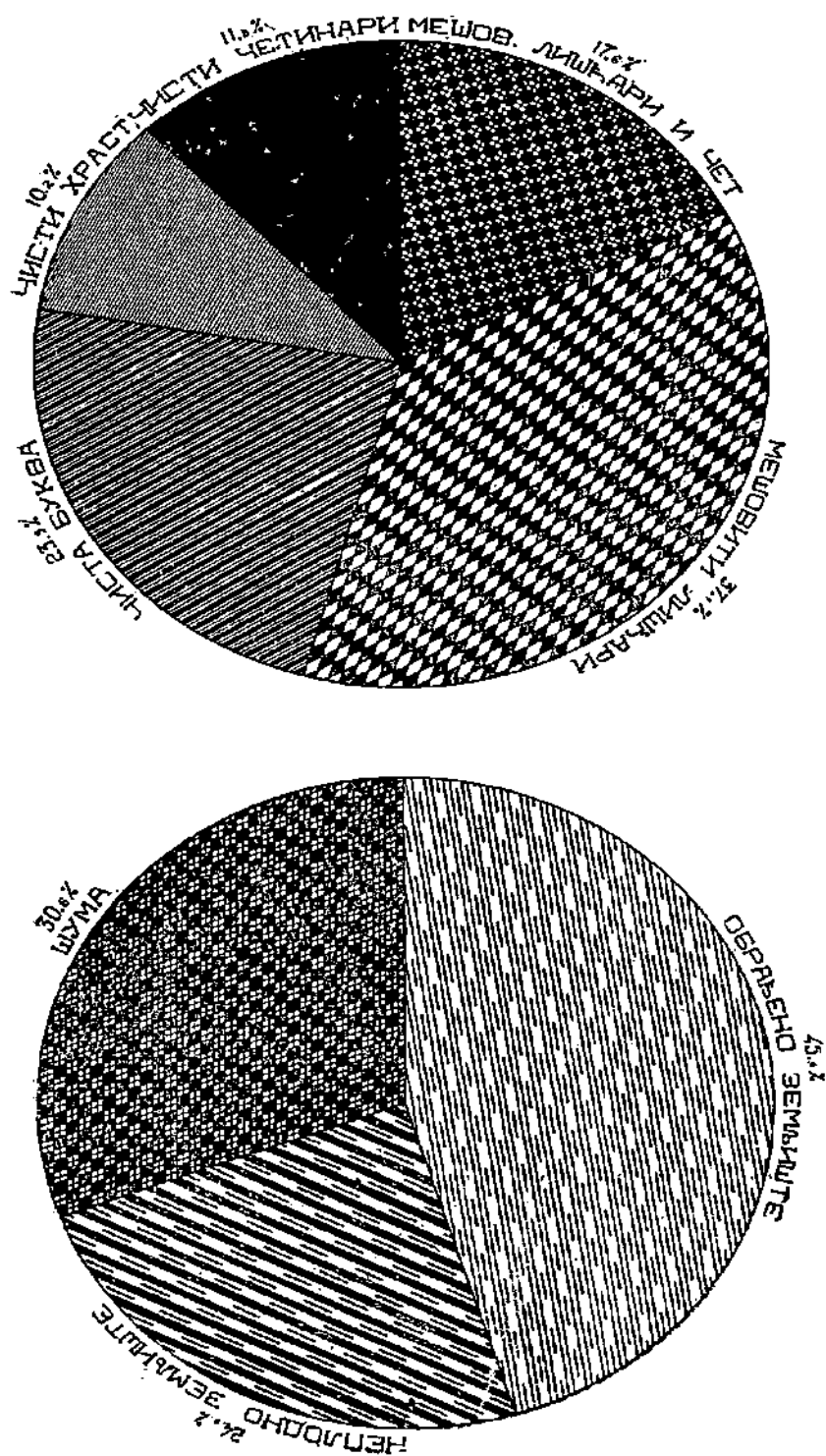
за пошумљавање тих терена. Сав посао око пошумљавања има бити завршен за 50 година. Кад се зна како су скупи трошкови овог пошумљавања, онда и нехотице зебемо при помисли како ће се велики издаци утрошити за тај посао, али другог излаза нема. Потребно је да се једанпут озбиљно приступи овом огромном послу, јер су штете које свакодневно наносе старе, запуштене бујице и кршеви, као и стварање нових, тако велике да оне заостају за оним издацима који ће се уложити, да би се спречиле даље катастрофе. Треба, наиме, узети у обзир да ће се при издвајању споменутих терена узети у посао у првом реду она земљишта с којих прети опасност да ће настати сурвавање живог песка, склизивање земљишта, лавина и бујица, те засипање путева и околних земљишта наглим сливањем воде.

Једно се ипак мора имати пред очима, а то је да се сав терет овог великог рада не сме свалати на државни буџет, већ се морају за ту ствар заинтересовати широки слојеви народа, за што има више начина, као што ћемо то видети на другом месту.

А сада да видимо шта нам је још остало од шума, које су тако дуго биле изложене нападајима са свих страна!

Статистика шума

Статистика, која још није коначно сређена, рачуна да има у целој држави око 7 милиона хектара под шумом. Од те суме морају се одбити површине шикара, оних запуштених шумарака о којима смо напред говорили и од којих данас, сем брста, нема, такорећи, никакве друге користи, и онда нам остаје нешто преко 6 милиона хектара

Сл. 16. Статистика шума у Југославији. Слика на левој страни показује однос шуме према осталим врстама културе. Слика десно показује поделу наших шума по врстама дрвећа.

шуме која може доћи у обзир за добивање дрвета. Од тих шума има око 1,5 милиона хектара ниске шуме, која даје само огрев и ситну грађу, а око 4,5 милиона хектара високе шуме, која се држи у првом реду за добивање крупније грађе. Шуме су сконцентрисане на средњи део државе и на запад. Има је највише у Босни, западној Србији, Хрватској и у Словеначкој. Најмање је има у Војводини, Јужној Србији, Херцеговини и Далмацији.

По *врсти дрвећа* има око 37% мешовитих лишћара, а од чистих лишћара има највише букве (23%), које има највише и међу мешовитим лишћарима. Чистог храста има око 10%, чистих четинара око 12%. Мешовите листаче и четинари заузимају око 18%.

Рачуна се да има око 40 важнијих врста дрвета које сачињавају наше шуме. Веће просторе заузимају од четинара: јела, смрча, бели и црни бор, мање ариш, молика, муника и приморски бор. Као нарочити специјалитет долази код нас (око Вишеграда) особита врста, оморице, једина досада позната у Европи — Панчићева оморица, која се чува као природна реткост. У Штајерској се јавља понегде лимба. Изнад руба шумске вегетације заузима на местима велике просторе планински бор (кривуљ). Остали четинари долазе само појединачно или местимично помешани међу остале врсте дрвећа.

Између лишћара заузимају веће просторе шума: буква, храст, мање јасен, граб, багрем, на поплавном терену врба, топола, јова, док се остале врсте налазе измешане с осталим дрвећем, као: јавор, брест; а у јужним крајевима и у приморју разни претставници зимзелених лишћара, као црника, пла-

ника, лаворика, уљика и др. Поједино дрвеће има по више врста и одлика, познатих у народу под истим или разним именима.

Четинара има највише у Словеначкој, Босни, зап. Србији, зап. Хрватској и Црној Гори. Чистог храста има највише у неким крајевима Србије, као остаци некад лепих, али уништених шума⁷⁾, затим у Славонији, где су некад гласовити храстици, које је опевао пок. Козарац, услед наглог искоришћавања под крај 19 века сведени само на неколико хиљада хектара, и то понајвише у рукама имовних општина (бродска и петроварадинска). Храстове шуме средњег доба, као и млађе, већ десетак година трпе овде од неких болести и нападаја инсеката, те се нагло суше, што претставља осетљив народни губитак. И у Босни су храстове шуме скоро сасвим уништене услед нагле сече под крај 19 века и због велике тражње храста после рата. Чистих букових шума има највише у Србији, Босни и Славонији. Мешовите листаче раздељене су неједнако по целој држави.

У последње доба много се препоручује сађење страног дрвећа, с којима се у иностранству већ дуже времена праве опити. Код нас има старијих култура црног ораха и канадске тополе на неким приватним великим поседима, а појединце налазе се и опити са неким прекоморским четинарима, који и код нас показују добре успехе, (нарочито дугласовка). Међу тим врстама занимају нас нарочито оне које се одликују брзим растом и и издржљивошћу против нападаја разних штеточина.

⁷⁾ Детаљније о том види у књизи: Јован М. Јекић, Прилози за историју шумарства у Србији.

Подела шума по власништву

Да бисмо боље разумели садашњу поделу шума, по сопствености, бацићемо кратак поглед на историјски развитак својине у шумском поседу. Ту морамо разделити северне од јужних крајева, јер је развитак имовних одношаја у једнима и другима био веома различит.

Испочетка су, за време народних владара, и у Србији владали обичаји који се нису много разликовали од обичаја по осталим западним земљама тога времена. Краљеви су имали велика имања, с којих су добијали велике приходе, али осим тога имали су приходе и од разних пореза, као: травнину од пашњака, жировнину од шумског жира, чабрину од винограда и т. д. Поред владарских имања почеше се брзо богатити и племићи, те је наскоро и овде био подељен посед између владара, цркве и племства. Кад је завладао Турчин, народ је почео бежати и склањати се у густе шуме, само да спасе голи живот. Настадоше збегови, насеља, у којима је раја проводила деценије па и столећа, водећи вековну борбу с непријатељем и спремајући ослобођење.

Када се народ после ослобођења вратио у долине, задржао је и даље право својине на оне шуме у којима је проводио векове ропства. Те су шуме сматране општим добром („општенародне“), којим се могао користити свако коме је зато била потреба. По народном схватању овај се појам „општенародни“ могао односити на свакога, само не на државу, па како ни само законодавство није прецизно одређивало чије су то шуме, почеше их неке

општине својатати и узимати у своје власништво. Зато је требало да се изврши ограничавање шума и да се одвоје државне шуме од осталих категорија власништва. Закон о шумама од 1891 г. наредио је ограничавање шума, што се почело проводити, али је до балканског рата било ограничено свега 120.000 ха, а остало је још на 150.000 ха. За време светског рата рад је прекинут и настављен после рата убрзаним темпом, те ће за неколико година бити довршен. Тек после тога моћи ће се приступити разним мерама за унапређење шумског газдинства у тим крајевима.

У Босни, која је после пропасти босанског краљевства (1463) дошла под турску власт, делио се шумски посед према закону од 1869 у четири дела, и то: шуме државне, општинске, вакуфске и приватне. После окупације Босне почело се са сређивањем имовних одношаја на основу специјалног грађевинског закона из 1884. г. Све приватно власништво унесено је у грађевинске на власника, а сва она земљишта која нису уписана као приватно власништво, заведена су у грађевинске на босански и херцеговачки земаљски ерар. Уз такозвана „меват“ земљишта (т. ј. права шумска земљишта у смислу турског рамазанског закона о шумама), обухватио је земаљски ерар и категорију „мере“ и „балталика“. Ова два имена означају категорију општинских шума и пашњака. Ове шуме нису биле у природи ограничене, па је народ вршио право паше и дрварење из тих шума без просторне ограничености, то ће рећи, свуда гдегод је било државних шума, што је било штетно по само шумско газдинство. Зато се већ одавно осетила по-

треба да се и у Босни издвоје општинске шуме, те су у том правцу спремани и закони, али није још дошло до фактичног издвајања општинских шума. У старије време зато још није било општина; у новије време озбиљно се приступа решењу овога питања, па се очекује у најкраћем времену да ће се ствар привести крају.

Интересантна је историја развитка имовних одношаја у крајевима преко Саве и Дунава. И овде је с почетка било много шума, па се сматрало корисним делом ако их је неко крчио и секао. Највише је земље па и шума имао краљ (кнез), који је од тих земаља давао заслужним мужевима на поклон целе велике територије и с временом је постао јак племићки staleж. Поред краљева и племића било је доста земљишта у поседу сељака; шуме и пашњаци били су у задружном уживању. Кад је народу постајала тесна земља на којој је био насељен, онда је почео да тражи земљу од суседних племића, који су му давали обично шуму, да је искрчи, али је на тај начин насељеник долазио у извесну зависност од свог господара. Временом долазио је народ у све већу зависност од племства, које је грабило у своје руке комад по комад, део по део сељачке земље, шуме и сељачких права. Поступно дођоше сељаци у потпуну зависност од својих господара и постадоше кметови, управо робови властелински, те су у шумама, које су биле некад њихове, за време феудализма имали само право паше и дрварења. Ово право називало се „серви-
тутом“ или „службеношћу“.

Народ је с тешком муком подносио стално одузимање својих права и често је долазило до

побуна. Како је племство било јако, увек су побуне крваво угушиване. Тако се једна побуна сељака под Матијом Гупцем свршила тиме што је М. Губец окруњен усијаном гвозденом круном на Марковом тргу у Загребу год. 1573. Сталне тужбе сељака на насиља властелинска додијале су владарима и они су покушавали да се умешају у ту борбу, те да се одношаји регулишу на праведан начин. То се могло провести истом онда када је моћ племства била толико ослабила да је глас народа дошао до изражаја. У крајевима бивше Аустро-Угарске почело се регулисањем овог питања истом у другој половини 19 века. То се регулисање назива „*сегрегацијом*“ или откупом сервитутних права. У погледу шума овај се откуп провео на тај начин што су сељаци на место дотадашњих својих уживања (сервитута) паше и дрварења у властелинској шуми добили тако велик део шуме у своје власништво да су из ње могли трајно намиривати своје потребе у паши и дрвету⁸⁾.

На тај начин настадоше у Хрватској и Славонији нарочити облици шумског поседа у заједничком власништву. То су *земљишне заједнице*, настале деобом између властелина и сељака и *имовне опшшине*, настале деобом између државе и сељака. Ови су последњи били у познатој Војној Крајини, дакле уз границу према некадашњој Турској царе-

⁸⁾ Ову деобу имали су провести судови, али се тврди да су сељаци том приликом били оштећени, па се зато у јавности често чула жеља за *ревизијом сегрегација*, то ће рећи за обном судског поступка. Но да су и добили за оно доба довољан комплекс шуме, данас би тај комплекс био премален услед множења становништва.

вини, где су били под војном командом и на мртвој стражи бранили северне државе од турских провала. Како онде није било властеле, већ су шуме биле у државним рукама, то се деоба извршила између државе и сељака када је војна крајина развојачена. Онда су дотадањи крајишници добили половину државних шума; од целокупне површине, која је износила 1,245.476 кат. јутара, са вредношћу 257 милиона форинти, добиле су имовне општине површину од 751.932 кат. јутара са вредношћу од 128.5 милиона форинти, а остало је припало држави. Образовано је десет имовних општина на територији некадашњих крајишких пукова. Седишта су им у Срем. Митровици, Винковцима, Новој Градишци, Бјеловару (две), Петрињи, Глини, Карловцу, Огулину и Оточцу⁹⁾. Неке од ових имовних општина претстављају веома јаке поседе, сконцентрисане у руци народној, друге су осиромашиле из разних разлога, тако да је данас нашој државној шумској управи велика брига: како да се реши ово питање?

Док су у бившој Хрватској, Славонији и Војводини на овај начин решили питање сервитута и стварања сељачких шумских поседа, у Словеначкој после разрешења сервитутних права нису образовани заједнички поседи, већ су поједини власници почели одмах да деле међусобно шуме. Тако је настала нарочита врста малог сељачког поседа, који у данашњој Дравској Бановини чини око 80% укупног шумског поседа.

⁹⁾ Шуме банатских имовних општина припале су по уговору мира Румунији, шуме личке имовне општине нису још увек издвојене.

Сада се намеће питање: која је врста шумског поседа боља, како с гледишта самих поседника тако и са гледишта целине? Ово нас питање занима данас када се при оснивању нових општинских шума и евентуалне експроприације великих шумских поседа имамо одлучити за један или други систем. Питање превећ крупно да бисмо могли дати одговор у овако скученом облику. Зато ћемо се ограничити само на главне ствари.

Познато је да шумско газдинство најбоље успева онда када посед има извесну величину, за разлику од пољопривредног газдинства, које се може најинтензивније обрађивати баш на малом поседу. Ово лежи у карактеру саме шуме, која не доноси жетву сваке године као код пољопривредне производње. Да дрво израсте, потребан је одређен број година. Што се тражи дебље дрво, треба више година да постане способно за употребу. Док багровов колац може узрасти за три, четири године, храстове летве за 10—15 година, дотле за пораст смрчевог дрвета за производњу дасака треба већ 70—80 година, а за извесне храстове производе треба и више од 120 година. Када би, дакле, неко хтео узгајити шуму за иоле дебље производе, морао би имати велику површину да би могао чешће сећи. На малој површини морао би чекати дуго времена па да истом на крају дугог временског периода посече дрвеће или би могао чешће сећи, али само тање дрвеће.

С тога гледишта већи посед више вреди од малог.

С друге опет стране, мали поседник, нарочито у брдском крају, како смо већ напред нагласили,

не тражи од шуме само дрво, већ и друге разне производе, као: стељу, брст, пашу и т. д., а њих може најлакше задовољавати у својим властитим шумама; стога се при решавању овог питања у први ред ставља важност ових споредних продуката, — јер је шума у тим крајевима саставни део његове економије.

Надаље је за ово питање важна и она љубав према свом властитом добру, која је код сваког сељака прирођена. Док он своје властито земљиште или свој забран с највећом пажњом и бригом заграђује, чува, негује, дотле према заједничком нема много поштовања. У народу се раширило схватање да је заједничко добро, „свачије и ничије“, па се то у пракси и показало. У заједничке шуме народ је залазио кадгод је могао, т.ј. кадгод је био слаб државни надзор над њима, и данас су шуме у великом делу споменутих земљишних заједница, као и општинске шуме у другим нашим крајевима, у знатној мери сатрвене, упропашћене, народ од њих нема велике користи, те се на много места појављује тежња да се те шуме поделе или крчењем претворе у другу врсту културе, којој се тежњи често у претераној мери излазило у сусрет.

Из тога не излази да су све шуме у приватном поседу беспрекорне у погледу газдовања и рада у њима, као што има и добро сачуваних заједничких шума. То вреди нарочито за оне крајеве где је надзор због несташице шумарског персонала лабав, или где нема законског ослонаца да се спречи честа сеча. Ту се сопственик не може отети примамљивим гласовима добре прође дрвета, па када се дрво добро плаћа, слисти целу шуму

од реда. Но не мора та сеча настати само из похлепе за богаћењем; она може настати и из нужде. Многи су узроци који гоне сопственика да сече шуму и против воље; ту су недаће, као пожар, слаба летина, поплаве, смртни случајеви, порези и намети, затим весеља у породици (женидба и сл.¹⁰⁾ Кад би шума била заједничка и *добро чувана*, као што је случај код неких имовних општина и код неких зем. заједница, нарочито у Горском Котару, онда се не би могле догодити сече за подмирење таквих потреба.

Но поред начина газдовања, и сам карактер малог поседа у шум. привреди има својих штетних особина. Једна од најслабијих његових страна је даља могућност парцелације, такозвана „атомизација“ т.ј. распадање у ситне парцеле, које су више пута по неколико метара широке, те онемогућавају свако газдовање. Ситних парцела испод 5 ха било је у Словеначкој год. 1922 свега 35% од целе шумске површине; површина од 235.495 ха била је у рукама 133.798 поседника, што већ и са народно-господарског гледишта претставља немилу и штетну појаву.

¹⁰⁾ Зато је обичај да се шума малог поседника упоређује са штедионицом, у коју сељак улаже своју тешко стечену уштеђевину. Уложени новац доноси му камате, које може према потреби вадити и трошити. Ако се ограничи само на потрошњу камата и не дира у главницу, ова ће му остати трајним залогом за случај невоље и потребе. Тако је и са шумом. Ако се неко ограничи само на трошење камата то ће рећи на трошење редовног годишњег прираста, онда ће му та помоћ из шуме бити стална; почне ли једанпут трошити и саму главницу а у томе га нико не спречава, брзо ће нестати шуме, а с њом и штедионице.

И тако, видимо да један и други облик шумског поседа имају својих добрих и рђавих страна. Углавном, све зависи од тога *да ли је народ свестан важности и улоге шума*, па да ли их према томе и сам штити и негује, и друго, да ли је доста строг надзор државне власти. Ако стоји једно и друго, онда може шума у рукама једне заједнице, као и у рукама ситног поседника, бити добро сачувана и негована. Ово тим пре ако се предузму и друге мере којима се могу поседнику осигурати користи великог поседа. То се постиже помоћу *шумског задругарства*.

Шумско задругарство

Не треба објашњавати шта је задружни покрет данас, када тако рећи у сваком селу има по нека задруга, као што су: млекарске, сирарске, житарске, виноградарске, воћарске, кредитне, осигуравајуће, сточарске, пашњачке, пчеларске, потрошачке, здравствене, занатске и т. д. Међу тим разним именима не спомињу се шумске задруге, па ће неко да се зачуди: зар има и таквих задруга? Има их. Не много, али их има, и то разних врста, као што, како видесмо, има разних врста задруга и у пољопривреди и занатству. Циљ им је, као код задругарства уопште, да се заједничким силама постигне оно што се није дало постићи појединачним напором. Могли бисмо их поделити према главним гранама шумске привреде у три групе: 1) шумске, 2) шумско-индустријске и 3) шумско-трговачке.

Код првих има много врста задруга, већ према томе која се сврха намерава постићи удруживањем у задругу. Тако се могу образовати задруге

малих поседника шума ради заједничког постављања шумарско-управног или шумско-чуварског особља; ради састављања заједничког привредног плана; заједничке изградње неког транспортног средства (пута, жељезнице, жичне жељезнице, сплаварске задруге и т.д.); заједничког пошумљења, оснивања друштвеног расадника у циљу пошумљења или продаје садница, подизања трушнице,¹¹⁾ за добивање шумског семена; ради изградње бујичних направа за регулисање дивљих потока; искоришћавања дрвета или споредних производа, као катрана, смоле и т.д.

Шумско-индустријске задруге имају за задатак да уједине сопственике малих стругара ради побољшања постојећих или изградње нових, већих стругара с новијим инсталацијама; да заведу рационалан начин прераде дрвета; да се претворе стругаре у фабрике за израду коначних производа (покућтва, сандука, буради, танина, смоле, утрљанице, дрв. посуђа, сита и решета, целулозе, жиџица, чачкалица, калупа, штапова, кутија и других ситних производа); да се организује набавка дрвета потребног за прераду нарочито у кућној индустрије и т. д.

Шумско-трговачке задруге, коначно, имају за задатак, како им и само име каже, да организују продају, и то не само сировина, већ и полу-фабриката и готових прерађевина.

У разним земљама налазимо већ од пре педесетак година прве трагове шумског задружног покрета. У Немачкој се оснивају одмах после доно-

¹¹⁾ Трушнице су инсталације, у којима се из шишарки добива (труси) шумско семе. Велика држ. трушница налази се у Прибинићу (Босна)

шења закона о заштити шума, 1875. године. Али ни онде, као ни у Аустрији, није дошло до јачег оснивања задруга успркос настојања са стране шумарских власти. Јак задружни покрет појавио се само у Русији и Румунији. Ту су основане нарочите врсте шумских задруга, које се битно разликују од напред споменутих. Онде се, наиме, не уједињују мали шумски поседници у циљу унапређења газдинства на својим шум. поседима, већ се уједињују *шумски радници*, који траже погодан комплекс шуме за заједничку, задружну експлоатацију. Спочетка незнатан покрет неколицине шумских радничких организација, постаје ово задругарство све јачим, како по броју чланова тако и по врстама задруга. У северној Русији удружили су се у задругу произвођачи смоле, који су своје производе препродавали спочетка прекупцима, а после задружним путем сами продавали. За кратко време они су постигли невероватне резултате. Не само да су истисли прекупце, већ су стекли неколико бродова, којим су извозили смолу у иностранство, па су основали и властите фабрике и др. инсталације.

Сличне су и румунске шумске задруге, које су као и руске удруживале шумске раднике ради заједничке експлоатације шума.

Задруге које би и нашим приликама најбоље одговарале налазимо у Немачкој и Аустрији, а у новије време и у Чехословачкој. Задруге за пошумљавање оснивају се и у Француској. Код нас их је било неколико у Словеначкој. Неке од њих биле су основане још од пре рата удруживањем малих шумских поседника у циљу заједничког газдовања у шумама, друге су основане у циљу унапређења интереса кућног занатства, а треће ради

заједначког сплаварења. Већина задруга прве врсте престала је функционисати и једина постојећа задруга у Слов. Бистрици бори се у данашњој кризи с великим тешкоћама. Узрок овом неуспеху треба тражити у оскудици стручног вођства код оваких задруга, које су, препуштене саме себи, вегетирале, па их је полагано нестало. Од друге врсте задруга има још неколико. Тако у Чешници, Железнику и Рибници, које су основане још пре рата. Циљ им је да повежу интересе малог кућног занатства, које је овде јако развијено, те да га унапреде заједничком набавком сировог дрвета, организацијом продаје робе итд. Трећа врста, сплаварске задруге, постоје у долини Драве.

После доношења закона о аграрној реформи почеле су се нагло оснивати шумске задруге са циљем да добију шуме великог поседа. За месец дана основано је у Словеначкој 148 таквих задруга.

У Србији прављени су покушаји оснивањем задруга за производњу катрана у шумама око Златибора, али до сада, колико нам је познато, без успеха.

С обзиром на велики број малог шумског поседа, као и на неорганизовану малу домаћу индустрију, код нас би задругарство могло да реши много важних задатака. Код шумског поседа, нарочито многобројног малог шумског поседа у Словеначкој, све се теже осећају штете настале услед расцепканости поседа. Код сваког рада на пољу шумско-привредном, било у шуми самој, у преради дрвета или у продаји, осећа се мали човек осамљен, остављен самом себи. Власник мале шуме нема средства ни могућности да на пр. на стрмом

терену, а у својој шуми, која се уздиже високо у облику узане пруге, изгради шумски пут, и услед тога баца дрво с врха до долине по земљи. Тиме наноси штету и дрвету, јер се квари употребљивост дрвета, комади се разбију, огуле, а оштећује се и земљиште, јер по тим земљаним точилима настају доцније вододерине и лавине. Једна шумска задруга решила би то питање на тај начин што би се заједничким трудом изградио пут којим би сви власници извезли своје продукте из шуме.

Други је погодан случај за оснивање задруга код мале домаће индустрије, која је расцепкана, несложна, једна другој конкурише при набавци сировина, која ради по застарелим методама и зато јевтино продаје робу. Оснивање задруге довело би до изградње једне модерне стругаре (место десет петнајест са застарелим тестерама), могло би се наместити лице које би било вешто преради и манипулацији дрвета, а које би могли сви заједнички платити. Дрво би се заједнички уновчавало, а више задруга могле би направити савез, који би продавао робу на велико и постизао цене које неће никада постићи појединац, продајући робу прекупцу.

Или, на пр., могла би се у шумама малих поседника који имају шуму једну до друге основати задруга за израду привредног плана и за заједничко искоришћавање и уновчење шума. При оснивању овакве задруге може сваки остати и даље сопствеником свога имања, или се могу сва имања стопити у једно. У том се случају на основу процене израчуна задружни удео сваког задругара, према коме он суделује у добитку. Онај први случај је бољи, јер удружује користи појединачног власништва са користима задружног рада.

Сви напред споменути случајеви могли би наћи примену у разним крајевима наше државе, премда има још много начина како би се могло основати задругарство у шумској привреди. Што до сада није дошло до јачег задружног покрета код нас, има више разлога. У првом реду, наш је народ доста неповерљив према свима новотаријама, па је и ову примио с неповерењем. Поред тога је као пољопривредник имао доста добре резултате у свом газдинству све до најновије кризе, која га приморава да потражи и друге изворе прихода, при чем и шума долази у обзир. Убудуће теже ће се подносити него досада пад цена дрвету, па се морају потражити средства да се повећају цене, умање производни трошкови и усаврши прерада дрвета, а један од начина да се то постигне јесте и задругарство, које ће истиснути прекупца и продавца довести у непосредну везу с потрошачем.

Што до сада није дошло до оснивања задруга, кривица је, поред осталог, и до тога што се оставило само доброј вољи сељака да се удружују, а није прављена никаква реална пропаганда за тај покрет. У законодавству тражило се да се барем две трећине власника шума изјасни за оснивање задруге, што се обично доста тешко постизало, поготово онде где народ није био свестан користи од једне овакве задружне установе. Зато се у новије време помишља на *принудно задругарство*, т.ј. такво где би се законским путем присилили власници шума да оснују задруге гдегод због појединачног искоришћавања прети опасност за шуму или за поседника. Међутим, овакав принудни пут није баш најбољи, па га законодавци избегавају, остав-

љајући радије да се смисао за оснивање задруге код народа постигне путем предавања, потстицањем, поучавањем, једном речи, *приватном иницијативом и пропагандом*.

Код нас је у садашњем закону о шумама предвиђено принудно задругарство *само код заштитних шума*, код којих према закону о шумама постоје извесна ограничења у слободном располагању са имовином, па је потребно удруживање, да би се лакше поднели терети које налаже закон. Код свих осталих шума оставља се слободној вољи власника, хоће ли основати задругу, те се одређује да се само закључком две трећине власника може основати задруга.

Већи успех у оснивању шумских задруга може се очекивати ако се и овде, као и код осталих задруга новијег типа (н. пр. здравствених задруга) потражи контакт с јаким земљорадничким задругарством, које има огромно искуство, велико поверење народно и велике материјалне успехе. Осим тога, морали би ово питање узети у своје руке нарочити шумарски органи. У Немачкој, Чехословачкој и другим земљама постоје за то *пољопривредне коморе* или савети, који као полуслужбени органи имају и своје нарочите шумарске чиновнике за пропаганду.

При крају морамо споменути да се задруге могу основати не само удруживањем више приватних лица већ и удруживањем корпорација. Ово је важно за наше општинске шуме, код којих су сопственици сиромашни и сваки за себе слаб, па могу поправити своје стање удруженим силама у једној задрузи.

Велики шумски посед

Видели смо да су приликом издвајања сервитутних права или приликом ограничавања шума с једне стране издељене општинске шуме, које су и даље парцелисане, а с друге стране је остао и даље посед у једној целини, и то било у рукама државе било у рукама приватних лица. Нас интересују нарочито две категорије шумског власништва: *државне шуме и шуме великог приватног поседа.*

Код нас је према статистици око 47% шума у државним рукама, јер у Србији нису још све шуме ограничене, а у Босни нису издвојене општинске шуме из државних. Кад се све то проведе, свешће се количина државних шума на неких 30%, дакле ће и убудуће бити око једне трећине површине шума у државним рукама. Ово је од велике важности зато што је опште мишљење прихваћено у науци да су шуме у државним рукама најбоље сачуване. То не вреди само за оне шуме које, према напред наведеном, имају нарочити задатак за опште добро, већ и за оне које само подмирују потребе народа у дрвету и осталим продуктима

Видели смо да се код малог поседа не може шума гајити до велике старости, и кад би све шуме биле у рукама малих људи, не бисмо, такорећи, имали дебелог дрвета. Како је ово дрво потребно за разне индустријске циљеве, морали бисмо га увозити, када га не бисмо добијали у државним шумама. Ове шуме нису у сталној опасности као оне у приватним рукама, нарочито у рукама разних предузећа, која настоје да шуму што пре сасеку и да из ње у првој повољној прилици

извуку што се даде извући, не бринући се шта ће даље бити са шумским земљиштем. Друкчије стоји та ствар код државног поседа. Држава не живи пет, десет, двадесет година, као једно акционарско друштво; она живи вечно, у поколењима која увек изнова долазе. Зато нема права једно поколење да потроши све, да сасече целу шуму, већ има право само да искоришћава камате дрвног капитала, не дирајући у главницу. Да би се тако радило, доносе се закони, који за газдовање у државним шумама траже привредни план са *најстрожијим трајним газдовањем*, т. ј. да се сваке године сече једнака количина и вредност дрвета и да се та сеча осигура *трајно*.

Што вреди за одрасле шуме са старим резервама дрвета, вреди још у већој мери за оне терене који би већ по својој природи морали бити трајно под шумом, али су некад услед рђавог газдовања упропашћени. То су кршеви, голети, живи пескови, бујична подручја, и т. д. Пошумљавање оваквих терена скопчано је с великим издацима, огромним трудом и ризиком. Рентабилност није ни у каквој сразмери са издацима, јер ће дуго времена протећи док те шуме узмогну дати неке приходе. Зато се обично до сада постигао врло мален успех, ако се остављало овако пошумљавање искључиво приватним лицима, већ се на основу стеченог искуства очекује најбољи успех од јаке државне иницијативе. Држава мора или сама пошумити ове пределе или барем организовати приватну иницијативу, дајући јој бесплатне саднице, помоћи, награде, стручну управу и т. д.

Даља корист шума у државном поседу лежи у *финансијским приходима* од државних шума. Ти су

приходи тим већи што је газдинство интензивније, то ће рећи што се улаже више капитала и рада у државне шуме. Најгоре је кад држава нема свога капитала, па мора давати шуме приватним лицима, да они изграђују прометне направе (жељезнице, путеве, точила и т. д.) и индустријска постројења, дајући им шуме за дуги низ година на искоришћавање. Овакви закупци гледају, природно, у првом реду свој интерес, па се с њихове стране обраћа врло мала пажња на могућност пошумљавања сечишта, на што боље искоришћавање дрвета, на преостало дрвеће и т. д. Шума се обично немилице сатире, а млада не подиже. После много година, када се заврши оваква експлоатација, обично остају на месту некадашњих шума: жалост, паљевине, неуспеле младе брањевине и т. д. Доста примера оваких сеча било је у иностранству, али ми их имамо и код куће, нарочито у Србији и Босни, где је још бивша аустријска влада овако искоришћавала шуме, не могавши наћи доста капитала да започне други начин сече, који би водио више рачуна о будућим шумама и о државном приходу.

У неким државама посветила се после рата велика пажња овом питању. Тако се у Пољској, Чехословачкој и Румунији, где је још крајем рата било дугорочних уговора, нагло прекинуло са оваквим начином искоришћавања шума, те је држава подигла властите стругаре и разне шумске индустрије, изградила путеве, железнице, сама израђује шуме и продаје дрво или у облом или у прерађеном стању. При том надлежни шумарски органи имају прилике да воде више рачуна о пошумљавању сечина, не водећи при дозначивању стабала

рачуна о туђим интересима, већ имајући пред очима само интерес шумског газдинства и она начела која учи шумарска наука. Држава при оваквом начину искоришћавање шума добија велике материјалне користи, искључујући све посреднике који зарађују на дрвету, почев од сече па до продаје дасака или готових прерађевина. Повећањем прихода из државних предузећа држава је у могућности да смањи разне државне терете (порези, таксе).

Код нас се у шумарским круговима чешће јављао покрет у том правцу, али су различити узроци спречили да се не пређе на тај бољи и кориснији начин газдовања. Међу главним узроцима спомиње се мален број шумарског особља, немање финансијских средстава за инвестиције и велики отпор шумске индустрије, која у овој акцији види конкуренцију.

Поред свих напред споменутих користи, државне шуме повећавају веру у снагу и моћ државе. У поседу великих комплекса државних шума јача се кредитна способност државе, помоћу које она долази до потребних средстава за провођење разних инвестиција, за остварење разних набавака ит.д.

Уз државне шуме заузима важно место и *приватни велики шумски посед*. Као остатак некадашњег властелинског, поседа ова врста шума налази се највише у Словеначкој, Хрватској и Славонији и у Војводини, мање у Босни. Са националног и социјалног гледишта незгодан, велики шумски посед има ипак велики значај са гледишта шумског газдовања. Већ смо видели да је газдовање са шумом најбоље у поседу великих шумских површина. У том погледу је овај посед потпуно задовољавао.

Бринући се да се посед сачува потомству, нарочитим је законима одређена била забрана отуђивања и оптерећења ових поседа (поседи мртве руке, фидеикомиси), што је власнике натерало на ваљано газдовање, којим су желели извући што веће приходе из шуме. Зато се рачуна да су шуме великог поседа биле најбоље уређене, те је у неким државама та врста шумског власништва давала веће приходе него и у самим државним шумама. Тек у новије време, када се у државним шумама завело узорно газдинство, дошле су оне у погледу рентабилности на прво место.

Но док је са гледишта шумског газдовања та врста поседа била симпатична, са гледишта социалног и националног сматран је тај посед као остатак средњовековног *феудализма*, те се појавио покрет да се велики шумски посед као такав укине. У разним државама дошао је тај покрет до изражаја у аграрној реформи. И у нашем бившем Уставу била је предвиђена ликвидација великог шумског поседа прописом: „Сви велики шумски поседи имају се експроприсати у корист државе или самоуправних тела“. У том циљу имао се донети специјални закон, али пре доношења тога закона издано је више одредаба у намери да се осигура подмирење најнужнијих потреба у дрвету и паши околном становништву, а шуме великог поседа нису се смеле продавати. Бојећи се да се не донесе један закон који ће им експроприсати шуме по врло неповољној цени, поседници ових шума пустили су у погледу газдовања, и поратни велики шумски посед не да се више ни упоредити са предратним. Осим тога је на много места шума распарцелисана и претворена у другу врсту културе.

Закон о шумама из 1929 године није ово питање решио, већ је то решење оставио специјалном закону, који је донет 19 јуна 1931. Овим се законом коначно ликвидира аграрна реформа и за шуме. Ту се одређује да се могу експрописати шуме у *крајевима који су оскудни у обрадивом земљишту и становништво упућено на шумску привреду* или где су земљишта због климатских прилика неспособна за обраду. Крајеви у којима има таквих шума налазе се по томе закону у *Дравској Бановини* затим у *срезовима Сушак, Делнице и Врбовско (Горски Котар), у Савској Бановини*. Како је тај закон предвидео да и шумске задруге могу бити субјекти аграрне реформе, т. ј. да могу за себе захтевати шуму великог поседа, основан је после доношења закона велик број шумских задруга у крајевима на домаку великих шумских поседа, како смо то напред споменули. У свим осталим крајевима шуме великог поседа предане су слободном промету и изузете испод удара аграрне реформе.

Но ма колико био примамљив овај рад на експропијацији великог поседа са гледишта националног и социјалног, са гледишта шумарског газдинства морамо га гледати са извесном забринутости. Оснивање великог броја шумских задруга показује да ће се велики, комплекси распарцелисати и прећи у својину задруге, а после можда и поделити појединцима, те ће на тај начин данас сутра настати исти одношаји које смо видели код ситног сељачког поседа у Словеначкој.

Ово би било штетно већ и зато што нема законске могућности да се спречи такозвана „атомизација“, т. ј. распарчавање шума у ситне де-

лове, а последице ће бити нагла сеча и с временом сатирање ових шума којима се до сада конзервативно газдовало. По закону, власници тих шума су морали имати привредни план и по њему газдовати, а такве планове закон не тражи за шуме испод 300 ха.

Зато би било најбоље, ако већ дође до експропријације ових поседа, да се *не дозволи дељење испод извесних површина*, на којима се може добро газдовати и да се за те шумске површине створе шумске задруге удруживањем појединаца и правних тела, које ће задруге и даље газдовати по привредном плану, под стручном управом шумарског особља. Тако се радило у Чехословачкој с врло добрим резултатима.

Подела шума по власништву на основу закона о шумама

Овај закон дели шуме на *државне и недржавне*. Под државним разумева оне које су постале државном својином или на које нико законитим путем није стекао право својине. За Србију, Јуж. Србију и Црну Гору вреди одредба да ће се онде под државним шумама разумевати и оне којима је држава до сада као са својом имовином не само управљала већ и у корист своју експлоатисала, уколико ће се као државне шуме ограничити по закону о ограничавању државних шума.

У недржавне шуме убрајају се по овом закону шуме: самоуправних тела (општинске и бановинске), племенске (у Црној Гори), имовних општина и земљишних заједница, затим црквене, манастирске, вакуфске, жупске и парохијске, фондовске и, напослетку, шуме приватних правних корпорација (удружења, задруга, акционарских друштава) и приватних физичких лица.

5

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. НЕБО НАД МОНТАНОМ
Нора Робертс
Београд: Вулкан издаваштво, 2023.
2. ПАУКОВА МРЕЖА
Лаш Кеплер
Београд: Вулкан издаваштво, 2024.
3. НЕКЕ ДРУГЕ МАЈКЕ
Кетрин Фокнер
Београд: Вулкан издаваштво, 2024.
4. ДЕВОЈКА КОЈА ЈЕ ДОШЛА КУЋИ:
РОМАН О ТИТАНИКУ
Хејзел Гејнор
Београд: Лагуна, 2023.
5. ПРОГОВОРИ
Лори Холс Андерсон
Београд: Лагуна, 2024.
6. ЗАКОН СРЦА
Славица Мاستикоса
Београд: Лагуна, 2024.
7. ПСИХА И ЕРОС
Луна Макнамара
Београд: Лагуна, 2024.
8. РОБИЊА СЛОБОДЕ
Илдефонсо Фалконес
Београд: Лагуна, 2024.
9. КУЋА НОЋИ
Ју Несбе
Београд: Лагуна, 2024.

10. ВАШ ЦЕПНИ ТЕРАПЕУТ: ОСЛОБОДИТЕ СЕ СТАРИХ
ОБРАЗАЦА ПОНАШАЊА И ПРОМЕНИТЕ СВОЈ ЖИВОТ
Ени Зимерман
Београд: Лагуна, 2024.
11. ПЛЕС СА ЗМАЈЕВИМА: ПРВИ ДЕО: СНОВИ И ПРАХ:
ПЕТА КЊИГА СЕРИЈАЛА „ПЕСМА ЛЕДА И ВАТРЕ” (7)
Џорџ Р. Р. Мартин
Београд: Лагуна, 2012.
12. ПЛЕС СА ЗМАЈЕВИМА: ДРУГИ ДЕО: ПОСЛЕ ГОЗБЕ:
ПЕТА КЊИГА СЕРИЈАЛА „ПЕСМА ЛЕДА И ВАТРЕ” (8)
Џорџ Р. Р. Мартин
Београд: Лагуна, 2012.
13. ЗА СРЕЋУ ЈЕ ДОВОЉНА ШОЉИЦА КАФЕ
Тошиказу Кавагучи
Београд: Вулкан издаваштво, 2024.
14. СЕЈАЧ
Небојша Лапчевић
Нови Сад; Зрењанин: Агора, 2024.
15. СПОРЕДАН ДЕТАЉ
Аданија Шибли
Београд: Лагуна, 2024.
16. СОБА ЗА ГОСТЕ
Андреа Барц
Београд: Лагуна, 2024.
17. НЕКА ЛЈУБАВ ВЛАДА
Дејвид Риц; Лени Кравиц
Београд: Лагуна, 2022.
18. ПОД НЕБОМ СИЦИЛИЈЕ
Лиса Хобман
Београд: Вулкан издаваштво, 2024.

19. СТРАНАЦ
Лина Бенгтсдотер
Београд: Вулкан издаваштво, 2024.
20. СВЕ ШТО КРИЈЕМ У ФИОЦИ
Оливија Руис
Београд: Вулкан издаваштво, 2023.
21. СКРИВЕНИ ЦРТЕЖ
Џејсон Рекулак
Београд: Вулкан издаваштво, 2024.
22. У НОЋИ ХИЉАДУ ЗВЕЗДА
Андреа Јарјура Кларк
Београд: Вулкан издаваштво, 2023.
23. УБИСТВО У УЛИЦИ ДИМА
Мери Лу Лонгворт
Београд: Вулкан издаваштво, 2024.
24. УСПОМЕНЕ БИВШЕ ЛЕПОТИЦЕ
Аликс Кејтс Шулман
Београд: Вулкан издаваштво, 2023.
25. СТАНИЦА
Јакопо де Микелис
Београд: Вулкан издаваштво, 2023.
26. АРГАЈЛ
Ели Конвеј
Београд: Вулкан издаваштво, 2024.
27. ЧЕТИРИ МУЗЕ
Софи Хејдок
Београд: Вулкан издаваштво, 2023.

28. СРЕЋНИ ГОЛИ ЛЈУДИ
Катерина Бабкина
Београд: Блум издаваштво, 2024.
29. СВЕ ЈЕ У РЕДУ
Сесилија Рабес
Београд: Лагуна, 2024.
30. ЛЈУБАВ МОГ ВЕЧНОГ ЖИВОТА
Керсти Гринвуд
Београд: Лагуна, 2024.
31. ДОЖИВЉАЈИ ХАКЛБЕРИЈА ФИНА
Марк Твен
Београд: Лагуна, 2024.
32. УБИСТВА У ФЛИТ ХАУСУ
Лусинда Рајли
Београд: Лагуна, 2024.
33. КРАЉИЦА НОЋИ
Симона Арнстет
Београд: Лагуна, 2024.

ПРЕПОРУЧУЈЕМО

1. Илија Бабић: **КОМЕНТАР ЗАКОНА О НАСЛЕЂИВАЊУ И ПРАВИЛА ОСТАВИНСКОГ ПОСТУПКА: СА ОДАБРАНОМ СУДСКОМ ПРАКСОМ И ПРИЛОЗИМА: ПРЕМА СТАЊУ ЗАКОНОДАВСТВА ОД 31. МАЈА 2024. ГОДИНЕ** / Београд: Службени гласник, 2024.

Преузето са сајта:

<https://www.slglasnik.com/e-prodavnica/proizvod/komentar-zakona-o-nasledjivanju-7izm-i-dopi/215546>

Као и претходна издања, и ово издање обухвата систематско тумачење појединих одредаба Закона о наслеђивању, одабрану судску праксу и прилоге.

Седмо издање је допуњено коментаром одредаба Закона о ванпарничном поступку (ЗВП) које уређују поступак расправљања заоставштине (чл. 87–131), састављање судског тестаментa (члан 183) и чување исправа (чл. 186–194). Осим ових одредаба *Коментар* је, у основи, задржао распоред материје из претходног издања. Прилози су проширени азбучним стварним регистром ЗВП (правила оставинског поступка). Ово издање садржи и судску праксу објављену после штампања шестог издања (2021) до почетка 2024. године. Аутор је из претходних издања задржао сентенце, али је изоставио образложења судских одлука, односно правне ставове судова.

2. Владимир Козар: **КОМЕНТАР ЗАКОНА О ЈАВНИМ НАБАВКАМА: УСАГЛАШАВАЊЕ ЗАКОНОДАВНОГ ОКВИРА ЈАВНИХ НАБАВКИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ПРАВОМ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ** / Београд: Пословни биро, 2023.

Преузето са сајта:

<https://www.poslovnibiro.rs/srp/proizvod/27/27/details/w/0/zup-zus-inspekcijski-nadzor-javne-nabavke-zaposleni-u-ap-i-jls/komentar-novog-zakona-o-javnim-nabavkama/>

Закон о изменама Закона о јавним набавкама објављен је у „Службеном гласнику РС”, број 92/23 од 27. октобра 2023. године, а примена почиње од 1.

јануара 2024. године. Основни разлог за доношење овог закона је повећање ефикасности и транспарентности поступака јавних набавки, као и повећање тржишне конкуренције у поступцима јавних набавки.

Поред осталог, изменама се у закон уводи начело заштите животне средине, које ће допринети повећању броја зелених јавних набавки. Очекује се да донете измене омогуће већи степен правне заштите учесника у поступцима јавних набавки и већу контролу наручилаца приликом спровођења поступка јавне набавке.

Новине у закону, поред осталог, односе се на: обавезу подношења и размене поднесака у поступку заштите права искључиво електронским путем; примену критеријума за доделу уговора који није заснован само на цени, већ и на економски најповољнијој понуди; измену и брисање појединих прекршаја наручилаца, као и увођење нових; увођење одредбе којом је прописан рок у којем је наручилац дужан да донесе одлуку о обустави поступка јавне набавке; доношење подзаконског акта којим се уређује вршење надзора над извршењем уговора; формирање нове базе података о свим закљученим уговорима која садржи и податке о уговорима/наруџбеницама... и многе друге новине.

У складу са наведеним приредили смо ново издање *Коментара Закона о јавним набавкама* („Службени гласник РС”, број 91/19 и 92/23) у коме је аутор, поред детаљног коментара свих чланова закона, дао и компаративан приказ одредаба закона у односу на одредбе до сада важећег закона, као и изводе и приказе одредаба других закона који се интегрално примењују са ЗЈН (Закон о облигационим односима, Закон о парничном поступку, Закон о извршењу и обезбеђењу, Закон о одговорности правних лица за кривична дела, Закон о заштити узбуњивача, Закона о општем управном поступку и управним споровима, итд.)

3. Стив Бери: **ВАРШАВСКИ ПРОТОКОЛ** / Београд: Вулкан издаваштво, 2023.

Преузето са сајта:

<https://www.vulkani.rs/beletristika/3984-varsavski-protokol>

Седам несталих реликвија. Тајна од које зависи судбина света. Једна по једна, седам непроцењиво вредних реликвија *Arma Christi*, Оружја Христовог, нестаје из светилишта широм света.

Деловало је као лак посао: требало је да купи неколико древних томова на сајму антикварних књига у Брижу. Међутим, у року од само неколико сати, Котон Малон биће сведок крађе вредне хришћанске реликвије и учесник луде потере сликовитим градским каналима. Од своје некадашње шефице Стефани Нел сазнаје за приватну аукцију на којој ће се лицитирати за инкриминишуће информације о председнику Пољске.

Улазница за учествовање у овој тајној лицитацији један је од предмета Оружја Христовог и зато Малон одлази у замак у Пољској како би прибавио Свето копље, хиљаду година старо копље којим је према предању прободен Исус. Међутим, ништа не иде по плану и Малон ће се ускоро наћи у беспопштедној борби за тајну која, ако буде откривена, може да промени равнотежу моћи у Европи.

Од мирних канала Брижа, до елегантних одаја замка Вавела и древних рудника соли дубоко под земљом изван Кракова, Малон је ухваћен у смртоносни вртлог рата чији су учесници спремни на све.

4. Цером Клапка Цером: **ТРИ ЧОВЕКА ПУТУЈУ** / Београд: Хоплит, 2021.

Преузето са сајта:

<https://hoplit.co.rs/prodavnica/roman/tri-coveka-putuju/>

Три човека путују наставак је чувеног комичног романа Церома К. Церома, *Три човека у чамцу* (пса да и не спомињемо).

Да би макар на неко време разбили монотонију својих живота и одморили се од свега, Џорџ, Харис и Џ реше да мало лутају по Немачкој. Након што смисле тактику како да Харис и Џ убеди своје жене да им је неопходна промена, три пријатеља одлуче да се бициклима превезу до Шварцвалда.

На путу разговарају о свакојаким темама – бициклизму, браку, туризму, немачкој историји и култури – и упадају у низ комичних ситуација. Духовитим, ироничним, понекад циничним опаскама о Немцима, овај роман нас враћа у време кад се о свему могло говорити без пардона.

5. Иван Ивањи: **БИЛО ЈЕДНОМ У ЈУГОСЛАВИЈИ** / Београд: Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

https://laguna.rs/n6357_knjiga_bilo_jednom_u_jugoslaviji_laguna.html

Тестаментарна књига сведока једног времена.

Мислим да нема човека у Србији који је био присутан на толико попршта као Иван Ивањи. Можда нема ни у Европи. Стварно присуство пружа шансу да се стварност види ван образаца. Не користи свако ту шансу. Ивањи је користи.

Ако читамо његову исповест, видимо и то да стварност и логика нису увек под истим кровом. Првих десетак година свог живота Ивањи је провео у Бечкерек/Зрењанину, у грађанској породици у којој је гувернанта била Аустријанка из Словеније. Испоставило се да она ради за Гестапо, али баш захваљујући њој, Ивањи је достигао такав степен познавања немачког језика да је могао постати Титов преводац.

Ивањи зна шта је једном било у Југославији. Зна, јер је становао у Француској 7, познавао је Ота Бихаљија Мерино, Бранка Ћопића, Иву Андрића, сретао је Ивана Стамболића... Та имена су и нама позната, али преко Ивањија сазнајемо много више него што је познато. Сазнајемо, рецимо, за разговор са Титом на Брду код Крања чија тема није била ни Југославија ни

несврстаност, већ Титов пудлан Бил, као и зашто Крлежа није хтео да се купа код Опатије... И још много тога што ствара упечатљиву слику о Југославији, земљи која је некада била на месту на којем се данас и ми налазимо. Ако нас занима где смо заправо, мислим да треба читати Ивањија.

Тибор Варади

6. Љубица Арсић: **ТИ И ЈА СМО БИЛИ ПАР** / Београд, Лагуна, 2024.

Преузето са сајта:

https://laguna.rs/n6280_knjiga_ti_i_ja_smo_bili_par_laguna.html

Усамљеник и његов живот, типични за савремени свет, не творе драму ма колико занимљиви били. Тек двоје људи стварају заплет, нарочито ако чине пар, ако су два различита, а суштински повезана постојања.

На великом књижевном платну, налик узбудљивом филму, нижу се неочекиване слике, разгледнице и епифаније у причама нове збирке Љубице Арсић. Епизоде о паровима које је судбина спојила или које ће раздвојити махом су обични људи у необичним околностима, љубавници, пријатељи, мужеви и жене у браку што им измиче, али и познате личности, попут Пекића, Црњанског, Саве Шумановића, у којима је ауторка препознавала особености заједништва са још једним бићем и сагледала их из тог угла, преиспитујући феномене љубави и потчињености, зависности и оданости, заноса и заблуде... И заодевајући их притом у свој препознатљив, барокни стил.

Међу свима њима женски ликови посебно су узбудљиви када су власници тек дела своје судбине...

7. Мари-Рене Лавоа: **АУТОПСИЈА ДОСАДНЕ ЖЕНЕ** / Београд, Чигоја штампа, 2023.

Преузето са сајта:

<https://delfi.rs/knjige/217514-autopsija-dosadne-zene-knjiga-delfi-knjizare.html>

Волим некога другог.

Крв ми је јурнула у главу. Очи су ми од притиска заиграле у дупљи; још неколико милилитара, и искочиле би. Речи су ми звучале тако сумануто да сам бацила поглед на телевизор у нади да долазе одатле. Међутим, две водитељке које су покушавале да надену пиле приштом грохотом су се смејале. Нису причале о одљубљивању. Дијан... нисам хтео... није до тебе, него... уфффф...

Тако почиње *Аутопсија досадне жене*. Неколико дана пре свечаности, којом се обележава њихова двадесетпетогодишњица брака, Дијан Делоне, стару четрдесет осам година, напушта њен муж, који је отишао да живи љубавну везу са *неким другим* (пол није прецизиран, али лако је погодити), дефинитивно млађим.

Банална прича? Не баш будући да је испричала Мари-Рене Лавоа, са сјајним осећајем запажања и осетном живахношћу духа, а све то појачано добром дозом хумора и нежности.

8. Цаили Амаду Амал: **НЕСТРПЉИВЕ** / Београд: Чигоја штампа, 2024.

Преузето са сајта:

<https://cigoja.rs/prodavnica/knjizevnost/proza/roman/nestrljive/>

Снажан, срцепарајући и проницљив роман о три жене у Камеруну које се усуђују да се побуне против опресивних, дуготрајних културних традиција – укључујући полигамију и породично злостављање – које дефинишу и ограничавају њихове животе.

Три жене, три приче, три повезане судбине...

Нестрпљиве су три жене из народа Фула, муслиманке и Камерунке: Хинду, против своје воље обећана рођаку, алкохоличару и наркоману; Рамла, која је упознала човека којег воли пре него што ју је отац обећао велепоседнику; и Сафира, прва жена дотичног богаташа, која ће морати да научи да живи са младом Рамлом. Једна реч ће пратити њихов пут: *Мунуал* (стрпљења)! Детаље њихових живота ауторка анализира борећи се за све своје сунароткиње, невесте у принудном браку.

Ипак, Рамла, Сафира и Хинду су уморне од чекања на срећу која можда никада неће доћи. Њихови животи су испуњени замагљеном патњом, која је укорењена у присилном браку и физичком злостављању. Управо их та опресивна култура повезује. Како ће се ове три нестрпљиве жене ослободити у друштву које захтева женску послушност?

Присилан брак, брачно силовање, питање добровољног пристанка и полигамија. Изванредан роман о универзалном питању насиља над женама.

9. Казуо Ишигуро: **КАД СМО БИЛИ СИРОЧАД** / Београд: Дерета, 2024.

Преузето са сајта:

<https://dereta.rs/p/15669/Kad-smo-bili-sirocad>

Ништа није коначно, па ни успомене.

Живе успомене, стазе и богазе којима тумарамо читавог живота, обмањујући се сентименталношћу и трујући се горким истинама и спознајама, аутентичан су простор скоро свих романа Казуа Ишигура. Оштар хумор, иронија и проницљивост и у овом роману стварају динамичну слику свеприсутне прошлости која мења стварносне слике.

Кристофер Бенкс, енглески дечак рођен у Шангају, остао је сироче са само девет година. Отац је био умешан у трговину опијумом између Кине и европских земаља. Пошто су преварили генерала Ванг Куа, локалног господара рата, његовим родитељима губи се сваки траг. Кристофер је послан у Лондон на школовање, где постаје реномирани детектив. Иако је увек

веровао да су му родитељи живи, у својим тридесетим враћа се у Шангај у коме бесни кинеско-јапански рат (1937–1945), спуштајући се у рушевине града и остатке властитих успомена, покушавајући да пронађе родитеље.

У апокалиптичној атмосфери Шангаја, између арогантних становника Међународног насеља и кинеске сиротиње, Бенкс, прогањан успоменама у кафкијанским лавиринтима властитих спознаја и жеље да пронађе родитеље и *да искорени зло и очисти свет од зла*, наивно верујући да ће спречити надолazeћу катастрофу Другог светског рата, доспева у емотивну тмину која га све више удаљава од циља.

10. Владан Десница: **САБРАНЕ ПРИЧЕ** / Београд: Дерета, 2024.

Преузето са сајта:

<https://dereta.rs/p/16194/Sabrane-price-Desnica>

Владан Десница је написао укупно тридесет и три приче. Ипак, значај једног писца и његовога дела не вреднује се по обиму, већ по томе колико је проширио и објавио нове елементе у самој сфери стварања.

Као изразити аналитичар психичких нијанси Десница је своје приче писао у сасвим специфичном лирском узнесењу, он је разлагао пуноћу и комплексност заноса, конкретизовао страсти, разлагао вољу да људи учине свет таквим каквим га осећају, замишљају и желе. Али, исто тако, овај писац у већини својих приповедака разлагао је и расуло живота у појединим људима и видео га и као личну и као друштвену несрећу. То је посебно видљиво у причама *Од јутра до мрака*, *Флоријановић*, *Конац дана*, *Око*, *Прољеће у Бадровцу*... Из тих прича пробија сазнање да живот није само од маштања, већ и од расипања, рушења и губљења, од патњи, од бола и неизвесности.

Десница је у свом приказу човека настојао да каже оно што он у својој суштини јесте, а не оно што би хтео или могао бити... У њима је Десница изванредно промишљен, прецизно луцидан, у њима је простор његове имажинације веома комплексан, машта и фантазија су му изузетно

флексибилне, опсервација му је згуснута и избирљива – све што је регистровала представља саме есенцијалне тренутке у животу појединих личности... Због свега наведеног, несумњиво је да Десничино дело, нарочито приповедачко, спада у ред најзначајнијих остварења нашег језика, не само двадесетог века, него уопште...

11. Лин Улман: **ДЕВОЈКА, 1983: РОМАН** / Београд, Геопоетика издаваштво 2023.

Преузето са сајта:

<https://www.geopoetika.com/o-knjizi/1849/devojka-1983>

Док тишем о томе што се десило, док испредам причу истинито колико могу, покушавам да их спојим у једно тело – жену из 2021. и девојку из 1983. Не знам да ли је то могуће.

Париз, зимска ноћ 1983. Она има шеснаест година и изгубила се на непознатим улицама. На папиру има адресу тридесет година старијег фотографа, А, готово четири деценије касније, док су и њен лични живот и цели свет у кризи, зрела жена покушава да разуме младу девојку која је некада била. Роман говори о доживљајима те младе девојке и начину на који се ти догађаји касније поново појављују у њеној свести, обавијајући ту исту девојку – сада жену – дубоком тамом.

Девојка, 1983 одиграва се у Ослу, Њујорку и Паризу и представља очаравајуће путовање кроз слојеве сећања и заборава које превазилази жанровска одређења. Ово је сирова, огољена и понекад брутална прича о моћи и немоћи, жељи и стиду, лепоти и забораву.

Лин Улман поставља нове стандарде књижевног аутопортрета... Боље од овога не може.

Мерете Рејнхолт, *Berlingske tidende*

Ово је понекад брутална прича о злоупотреби моћи... Као контраст томе, или као предах, Лин Улман дочарава дирљив портрет мајке и ћерке, поједине сцене су готово неиздрживе... *Девојка, 1983* снажно удара, страшна је, клаустрофобична, налик на ноћну мору, али уједно тако узбудљива, несентиментална и очаравајућа.

Елен Софи Лаурицен, *Dagens Neringsliv*

Лин Улман пише неподношљиво добро о старијим мушкарцима који тинејџерке виде као *a piece of sex*... Ово није исповест жртве. Лин Улман је несентиментална и продорна, духовита, дражесна и саркастична.

Катрине Крегер, *Dagblade*

6

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ
ЗА НОВЕМБАР 2025. ГОДИНЕ**

- 1. ИЗГУБЉЕНА ЛЈУБАВ**
Шарлот Риксон
Београд: Лагуна, 2024.
- 2. ЖИВОТИЊСКА ФАРМА**
Џорџ Орвел
Београд: Отворена књига, 2014.
- 3. СТАНИ НА ЦРТУ**
Џејмс Патерсон
Београд: Evro Giunti, 2010.
- 4. СВА СВЕТЛОСТ КОЈУ НЕ ВИДИМО**
Ентони Дор
Београд: Лагуна, 2015.
- 5. СПИСАК МОЈИХ ЖЕЉА**
Грегоар Делакур
Београд: Чаробна књига, 2013.
- 6. ИШЧЕЗЛА**
Џилијен Флин
Београд: Лагуна, 2013.
- 7. ЖЕНА У КАВЕЗУ**
Јуси Адлер Олсен
Београд: Алнари, 2012.
- 8. ЛЕЧЕЊЕ ШОПЕНХАУЕРОМ**
Ирвин Д. Јалом
Београд: Плато, 2007.
- 9. ВАТРА И ЛЕД**
Весна Радусиновић
Београд: Лагуна, 2018.
- 10. УБИТИ ПТИЦУ РУГАЛИЦУ**
Харпер Ли
Београд: Плато, 2000.

РЕДАКЦИЈА

Главни и одговорни уредник: Јелена Катана, начелник Одељења
jelena.katana@uzzpro.gov.rs

Технички уредник: Јелена Васиљевић

Сарадници: Смиљана Павков
Иван Комаров
Лепосава Милановић
Гордан Горуновић
Дејан Станојловић
Радмила Тубин Михајловић
Оливера Кнежевић
Светлана Вулић Стојсављевић

Лектура: Јелена Васиљевић
Коректура: Иван Комаров

Компјутерска обрада:
Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове
Техничка подршка:
Радинка Мићовић

ШТАМПА:
УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22–26